

Sveriges nya geografi

2019

Sveriges Nya Geografi 2019

Författare

Emma Andersson
Sebastian Christner
Patrik Jean-Simon
Stefan Wing

Ladda ner rapporten

www.sweco.se

Kontakt

sng@sweco.se

FÖRORD

Sveriges Nya Geografi har utkommit årligen sedan 1998 och årets publikation är följaktligen den tjuogoandra i ordningen. Syftet med Sveriges Nya Geografi är att med hjälp av kartor och analyser lättöverskådligt illustrera mönster och utvecklingstendenser i Sveriges kommuner och på så sätt bidra till fortsatt debatt om tillväxtfrågor. Rapporten har tidigare tagits fram i samarbete med Arena för tillväxt, men från i år ger Sweco ut den i egen regi. Sweco vill tacka Arena för Tillväxt för ett långt och givande samarbete.

Temat för årets upplaga av Sveriges Nya Geografi är attraktivitet. Kommunernas förutsättningar att vara attraktiva analyseras utifrån ett boende-, besöks-, och näringslivsperspektiv. Det handlar om flyttmönster, företagande, fritidshus, service, pendlingsmönster och löneutveckling. På sid 12 i rapporten finns en topplista som visar vilka åldersgrupper som kommunerna attraherar. Längst bak i skriften finns kartor över Sverige samt Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning.

Tidigare upplagor av Sveriges Nya Geografi går att ladda ner på Swecos hemsida. Välkommen att ladda ner kartorna för vidare läsning och användning. Glöm inte att ange källa.

Med önskan om intressant läsning!
Mats Hermansson, Sweco

INLEDNING

Ökad rörlighet och strukturomvandling i näringslivet har fått platsens attraktivitet att öka i betydelse. Människor flyttar till platser där de vill leva, bo och arbeta. Företagen och jobben kommer med människorna. Detta skifte förändrar villkoren för kommunernas utvecklingsarbete. Årets upplaga av Sveriges Nya Geografi visar att kommunerna är attraktiva på olika sätt och har varierande förutsättningar att uppfylla olika slags attraktivitet.

Attraktivitet omfattar skilda frågor som företagsutveckling, turism, kultur, fritid och kommunal service. Det är faktorer som kommunerna själva kan påverka. Sveriges Nya Geografi 2019 ger ett brett perspektiv på kommunal attraktivitet som analyseras utifrån boendeperspektiv, besöksperspektiv, och näringslivsperspektiv.

Boendeattraktivitet

Boendeattraktivitet handlar om kommunernas förmåga att behålla invånare och locka inflyttare. Kommunernas befolkningsstorlek lägger grunden för deras skattebas, vilken påverkar förutsättningarna att erbjuda service och välfärd. Under den senaste tioårsperioden har befolkningen ökat kraftigt i större städer, storstäder och pendlingskommuner. Samtidigt har befolkningen minskat i vissa landsbygdskommuner, skogslänen och delar av Småland.

Flyttmönster visar att kommunernas boendeattraktivitet varierar för olika åldersgrupper. Unga vuxna föredrar storstäder och universitetsstäder. Barnfamiljerna söker sig till storstadsregionernas pendlingskommuner, där de får större bostadsyta för pengarna och jobben finns inom pendlingsavstånd. Pensionärerna föredrar attraktiva boendemiljöer och utpräglade semesterorter. Åldersgruppernas preferenser ger kommunerna möjlighet att skraddarsy erbjudanden och vara attraktiva på olika sätt.

Tillgänglighet till olika slags service är nödvändig för att människor ska kunna bo kvar på en plats eller vilja flytta dit. Tillgängligheten varierar stort i landet. Högst är den i folkrika och tätbefolkade kommuner. Utbyggd kollektivtrafik kan förbättra tillgängligheten inom kommuner där avstånden är långa till exempelvis skolor. Bättre bredbandsnät och fler digitala tjänster kan utjämna skillnader mellan stad och land.

Ett rikt kultur- och fritidsliv är en attraktionskraft för kommunerna. Kommunernas erbjudanden på kultur- och fritidsområdet är delvis frivilliga, till skillnad från andra verksamheter – exempelvis äldrevård – som kommunerna enligt lag måste erbjuda. Kostnaderna för kultur- och fritidsverksamheter varierar därför kommunerna emellan. Högst är de i kommuner där det finns en politisk vilja att satsa på kultur och fritid.

Besöksattraktivitet

Besöksattraktivitet handlar om kommunernas förmåga att locka turister och fritidsboende som sällan är folkbokförda i kommunen. Antalet fritidshus per 1000 invånare varierar stort mellan kommunerna. Störst är antalet i fjällkommuner och utpräglade sommarorter. Stort bestånd av fritidshus kan både vara en tillgång och en utmaning för kommunerna. Fritidsboende skapar underlag för service och gynnar näringslivet samtidigt som stora säsongsvariationer skapar en ojämn belastning på kommunala och regionala tjänster såsom vattenförsörjning, sophämtning och sjukvård.

Näringslivsattraktivitet

Näringslivsattraktivitet avser kommunernas förmåga att uppmuntra till nyföretagande, stödja befintliga företag och locka företagsetableringar. En hög andel egenföretagare kan visa på ett starkt lokalt entreprenörskap, men garanterar varken höga skatteintäkter eller nya jobb. Andelen egenföretagare är högst i besöksnäringskommunerna, som gynnas av turism och gränshandeln, och lägst i storstadskommuner, större städer och industrikommuner. En låg andel egenföretagare säger ingenting om näringslivets konkurrenskraft. Kommuner som både har låg andel egenföretagare och lågt nyföretagande är ofta brukskommuner där det finns globalt konkurrenskraftiga industrier och en etablerad industriell infrastruktur.

Näringslivets attraktionskraft avspeglas delvis i reallönernas utveckling. Sverige har haft god löneutveckling de senaste tio åren. Utvecklingen har dock varit bättre i vissa kommuner än i andra. Kommunerna med högst reallöneökningar återfinns bland såväl storstadskommuner som landsbygdskommuner. Reallönerna ökade minst i kommuner med avfolkningsproblematik, låg utbildningsnivå och sämre infrastruktur.

Pendling gör kommuner attraktiva för företagsetableringar. Goda pendlingsmöjligheter ger människor tillgång till fler jobb och skapar mer välfungerande regionala arbetsmarknader, men långa pendlingsresor bidrar samtidigt till ökade utsläpp och har visat sig försämra människors livskvalitet och jämställdheten i relationer. Utpendling är särskilt vanlig i storstadnära kommuner där invånarna har storstadens arbetsmarknad inom pendlingsavstånd. Grannkommuner till större städer har också en hög andel utpendlare. Goda kommunikationer ger invånare i dessa kommuner tillgång till en större arbetsmarknad, ofta också universitet eller högskola.

HUR KAN ATTRAKTIVITETEN STÄRKAS?

Kommunerna har olika förutsättningar att vara attraktiva. Vissa kommuner har en stark näringslivsattraktivitet, andra är utpräglade boendekommuner. Förutsättningarna avgörs av bland annat befolkningsstorlek, geografiskt läge och naturvärden. För att stärka attraktiviteteten måste kommunerna utgå från sina förutsättningar och styrkor. Alla kan inte satsa på allt.

Storstadsregioner

Storstadsregionernas kommuner kompletterar varandra – enskilda kommuner kan därför locka med ett helhetserbjudande inom pendlingsavstånd. I storstaden finns jobben och nyföretagandet är högt. Många unga dras till storstaden och dess utbud av service och kultur. Pendlingskommunerna har en stark boendeattraktivitet. Dit söker sig barnfamiljer för att få större bostadsyta för pengarna och komma närmare naturen. Att satsa på boendemiljöer är gynnsamt för dessa kommuner eftersom det lockar skattebetalare. Många pendlingskommuner satsar också på att stärka näringslivet för att skaffa fler arbetsplatser och utöka utbudet av restauranger, kultur och service. Detta för att skapa ett levande stadsliv och förhindra att kommunen blir en sovstad.

Större städer

Större städer behöver ett helhetsbjudande för att de ska fortsätta fungera som regionala tillväxtmotorer. De behöver således vara attraktiva för boende, besökare och näringsliv. Detta kräver ett helhetsperspektiv på näringslivsutveckling och samhällsplanering. Bra livsmiljöer – allt från bra bostäder och skolor till rikt utbud av kultur och fritid – krävs för att attrahera arbetskraft och få unga att bo kvar.

Landsbygdskommuner

Kommuner med litet befolkningsunderlag har svårare att skapa ett helhetserbjudande. Landsbygdskommuner kan inte heller förväntas erbjuda samma utbud av service, kultur och arbetsplatser som större städer. Långa avstånd till större städer innebär dock att landsbygden behöver erbjuda just detta för att de som bor där ska kunna bo kvar och för att attrahera nya invånare. Det blir ett svårt dilemma – fler invånare behövs för att stärka den kommunala servicen, samtidigt krävs grundläggande service för att locka nya invånare.

Landsbygdskommuner bör satsa på att utveckla sina befintliga kvaliteter. Därtill behöver transportstråken stärkas och tillgängligheten öka för att bättre sammanlänka landsbygd och industriorter med större städer. Kommuner bör gå ihop och samverka tillsammans med regionen för att identifiera viktiga transportstråk. Om flera kommuner i en region har en gemensam och långsiktig bild av regionala infrastrukturbehov blir det lättare för dem att förhandla med statliga myndigheter om infrastrukturens satsningar i regionen. På samma sätt ökar kommunernas förutsättningar att stärka besöksattraktiviteten om de samarbetar regionalt och marknadsför hela regionens samlade erbjudande.

INNEHÅLL

Tillgänglighetens betydelse för befolkningstillväxt	08
Vem flyttar var?	10
Attraktiv för vem?	12
Kultur och fritidsutbudets attraktionskraft	14
Tillgänglighet till service	16
Attraktiva fritidshuskommuner	18
Egenföretagarna och näringslivets attraktivitet	20
Var ökar lönerna mest?	22
Den (o)attraktiva arbetspendlingen	24

TILLGÄNGLIGHETENS BETYDELSE FÖR BEFOLKNINGSTILLVÄXT

Den senaste tioårsperioden kännetecknas av en urbaniseringstrend. Befolkningen i större städer, storstäder och pendlingskommuner har ökat kraftigt. Många kommuner brottas med krympande befolkningstal. Befolkningsminskningen har varit mest påtaglig i vissa landsbygdskommuner, delar av Småland och i skogslänen. Tillgängligheten har stor betydelse för befolkningstillväxten. Kommuner som ingår i stråk med hög kapacitet och tillgänglighet har ofta en hög befolkningstillväxt. Järnvägens dragning är därför avgörande för kommunernas attraktionskraft.

Kraftig befolkningsutveckling i storstadsregioner och större städer

De senaste tio åren har befolkningstillväxten i Sverige koncentrerats till storstadsregionerna och de större städerna. Av de tio kommuner som vuxit mest finns alla utom två i Stockholms län. Det är framför allt pendlingskommunerna runt Stockholm som vuxit kraftigt. Befolkningstillväxten har även varit stark i de tre storstäderna. Störst har tillväxten varit i Stockholm (19%), följt av Malmö (18%) och Göteborg (14%).

Befolkningstillväxten har också varit kraftig i många större städer. I norra Sverige utmärker sig Umeå med en tillväxt på 13 procent. De större städerna i Stockholm-Mälarenregionen har också haft en stark tillväxt, framförallt Uppsala (18%), Örebro (16%) och Södertälje (15%). Universitetsorterna har också vuxit kraftigt de senaste tio åren, exempelvis Lund (15%) och Linköping (14%).

Befolkningen har procentuellt minskat mest i landsbygdskommunerna. Minskningen har varit störst i inlandskommunerna Dorotea (-12%), Åsele (-11%) och Arjeplog (-11%). Landsbygdskommuner med besöksnäringinriktning har generellt sett haft en någon bättre utveckling. Skillnaderna är dock stora inom kommungruppen. De besöksnäringkommuner som haft starkast tillväxt är Strömstad (14%), Åre (12%) och Båstad (5%).

Pendlingskommunernas boendeattraktivitet är beroende av storstadens arbetsmarknadsattraktivitet

Storstädernas snabba tillväxt har gynnat många pendlingskommuner som dragit nytta av storstadens popularitet. Befolkningen i storstadnära pendlingskommuner har i genomsnitt ökat med 15 procent. I Stockholmsområdet utmärker sig Sundbyberg, Upplands-Bro, och Sigtuna. I Göteborgsregionen har Bollebygd, Strömstad och Partille haft en kraftig utveckling. I Skåne har Lomma stått för den starkaste utvecklingen.

Pendlingskommunernas starka befolkningstillväxt visar att de har en hög boendeattraktivitet. Inflyttarna får mer bostad för pengarna samtidigt som det finns många arbetstillfällen inom ett rimligt pendlingsbart avstånd. I storstadsregionerna finns således en utväxling mellan kommunerna. Pendlingskommunerna är beroende av en attraktiv arbetsmarknad i storstaden, samtidigt som storstaden är beroende av den arbetskraft som bor i kranskommunerna.

Pendlingskommunernas attraktionskraft är tydligast i storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. En liknande utveckling finns kring några av landets större städer. I Lekeberg strax utanför Örebro har befolkningen ökat med 14 procent, i Habo norr om Jönköping har tillväxten varit 15 procent. I Vännäs strax utanför Umeå har befolkningen ökat med fem procent. Tillgången till arbetstillfällen i den större staden har varit en förutsättning för dessa pendlingskommuner att attrahera nya invånare.

Infrastrukturen har stor betydelse för attraktionskraft

Av kartan på nästa sida framgår att befolkningsutvecklingen följer stora infrastrukturstråk och järnvägsförbindelser. Kommuner som ingår i stråk med hög kapacitet och tillgänglighet har i regel en hög befolkningstillväxt. Det är särskilt tydligt i stråken mellan Stockholm och Göteborg och mellan Göteborg och Malmö (där Västkustbanan och E6 binder samman kommunerna). Även i stråket längs med södra stambanan (från Stockholm via Linköping och ner mot Malmö) är det många kommuner som haft en positiv befolkningsutveckling. Utbyggnaden av Ostlänken och ökad kapacitet mellan Linköping och Stockholm kommer troligtvis gynna tillväxten i dessa kommuner ytterligare.

Tillgängligheten ökar när järnväg och infrastrukturstråk byggs ut och allt större geografiska områden knyts samman. Invånarna når fler arbetsplatser och företagen får lättare att hitta arbetskraft. Infrastrukturen har därför stor betydelse för kommunernas attraktionskraft. På motsvarande sätt kan bristande tillgänglighet vara en orsak till stagnerande eller minskande befolkning. I exempelvis östra delarna av Småland är både tillgängligheten och befolkningstillväxten relativt låg. Tillgängligheten är också låg i skogslänen och Norrlands inland, där många kommuner också minskat kraftigt i befolkningsantal. Undantaget är Åre kommun som både har tågförbindelse och en attraktiv nisch med besöksnäring och rekreation.

Järnvägens dragning och hållplatsernas placering har stor betydelse för kommunernas förutsättningar att växa. Infrastrukturen är därför ett viktigt verktyg för att sprida befolkningsutvecklingen över hela landet. Detta perspektiv blir särskilt viktigt i pågående förhandlingar om höghastighetsbanor och andra stora infrastrukturprojekt. Kommunerna bör därför gå ihop tillsammans med regionen och identifiera viktiga transportstråk. Det är betydligt enklare för en kommun att föra en dialog om nationella infrastruktursatsningar om de har tagit fram en gemensam bild av regionens infrastrukturbehov.

TILLGÄNGLIGHETENS BETYDELSE FÖR BEFOLKNINGSTILLVÄXT

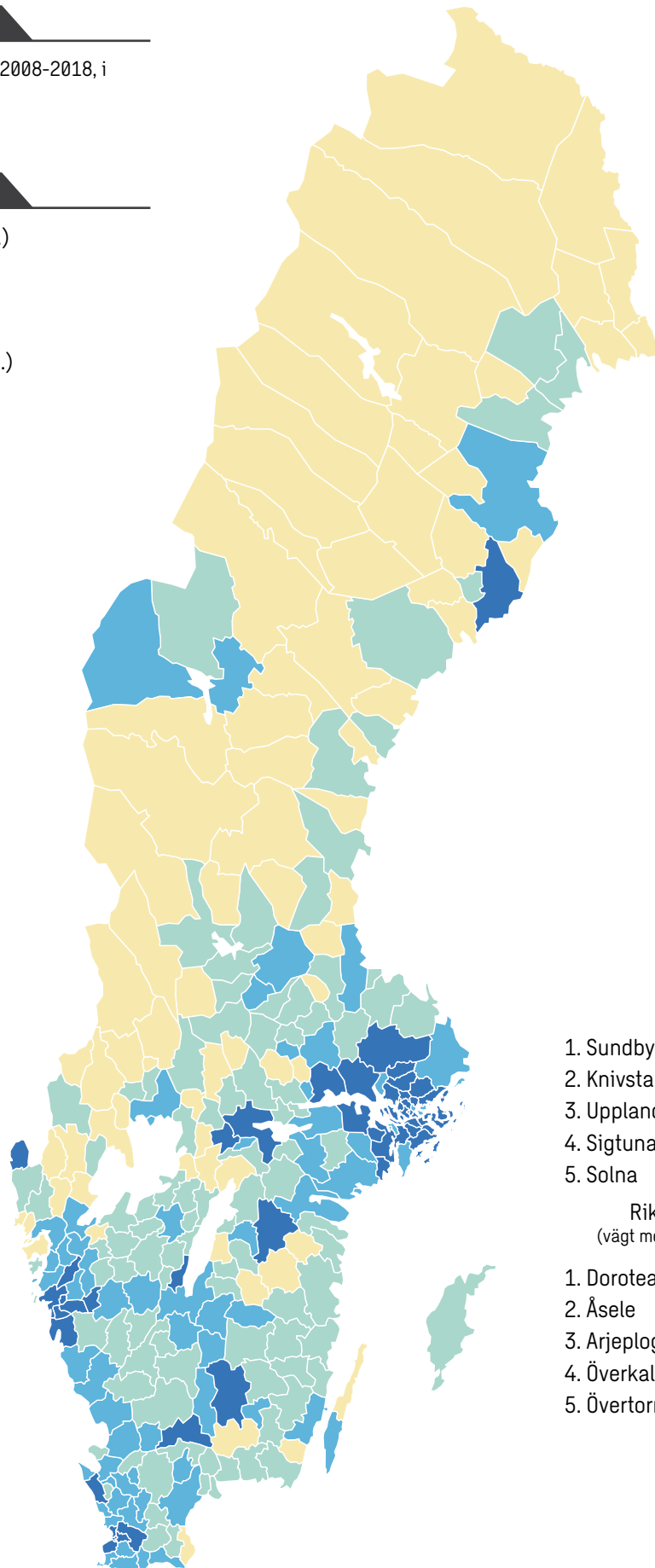
KARTAN VISAR

Befolkningsutvecklingen 2008-2018, i procent.

Datakälla: SCB.

VÄRDEN

- 12 till 40 % (57 st.)
- 6 till 11 % (77 st.)
- 0 till 5 % (94 st.)
- 12 till -1 % (62 st.)

1. Sundbyberg	40 %
2. Knivsta	31 %
3. Upplands-Bro	27 %
4. Sigtuna	25 %
5. Solna	24 %

Riket
(vägt medeltal) 11 %

1. Dorotea	-12 %
2. Åsele	-11 %
3. Arjeplog	-11 %
4. Överkalix	-11 %
5. Övertorneå	-11 %

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

VEM FLYTTAR VAR?

Inrikes flyttnetto är ett vanligt mått på kommunernas attraktionskraft. Störst flyttnetto har pendlingskommunerna nära storstäderna. Dit söker sig barnfamiljer som vill ha större bostadsyta för pengarna och samtidigt bo nära storstadens arbetsmarknad. Unga vuxna föredrar storstäder och universitetsstäder. Pensionärerna lockas till attraktiva boendemiljöer och utpräglade semesterorter. Åldersgruppernas olika preferenser för boende visar att kommunerna är attraktiva på olika sätt.

Kartorna på nästa sida visar inrikes flyttnetto mellan 2009 och 2018. Den lilla kartan visar kommunernas totala flyttnetto, den stora kartan flyttnettot för olika ålderskategorier. Inrikes flyttnetto avser kvoten mellan inflyttningen till och utflyttningen från kommunerna. Kommuner med högre inflyttning än utflyttning har positivt flyttnetto medan de som har högre utflyttning än inflyttning har negativt flyttnetto. Inrikes flyttnetto gäller endast flyttningar som sker inom Sverige, alltså exklusive in- och utvandring.

Pendlingskommunerna nära storstaden attraherar många inflyttare

Pendlingskommunerna har hög boendeattraktivitet. Många människor som flyttade inom Sverige mellan 2009 och 2018 valde att flytta till en pendlingskommun nära en storstad eller större stad. Störst flyttnetto under perioden hade Lomma, Trosa, Nykvarn och Sundbyberg. Även de större städerna runt om i landet attraherade många inflyttare. Här utmärker sig Örebro, Karlstad, Helsingborg och Västerås.

Av Sveriges 290 kommuner hade 173 ett negativt inrikes flyttnetto under denna tidsperiod. Störst flyttunderskott hade traditionella brukskommuner (exempelvis Ljusnarsberg, Filipstad och Hagfors) samt befolkningsmässigt små kommuner i perifera lägen. Av landsbygdskommunerna hade endast sex kommuner, samtliga med en specialisering inom besöksnäring, ett positivt flyttnetto.

Unga föredrar storstäder och större städer

Den stora kartan visar den vanligaste inflyttargruppen i kommunen – den åldersgrupp där kommunen har störst flyttnetto. Av kartan framgår att unga vuxna (20–29 år) ofta flyttar till storstadskommuner eller kommuner med högskola eller universitet. I topp finns Solna, Sundbyberg, Stockholm, Malmö och Göteborg. Många större städer (exempelvis Uppsala och Örebro) har också unga vuxna som vanligaste inflyttargrupp. Mönstret är förväntat – många större städer är residensstäder och hyser ett universitet eller högskola. I studentstäderna Lund och Umeå är dock mönstret annorlunda. Där är pensionärerna den vanligaste inflyttargruppen. Trots det stora inflödet av studenter till dessa kommuner är det många som flyttar från kommunen efter studietiden. Skulle fler studenter stanna i Lund och Umeå efter studierna hade flyttnettot sett annorlunda ut. Unga vuxna har en hög flyttbenägenhet och står för hälften av alla inrikesflyttar.

Barnfamiljerna vill bo utanför staden men nära jobben
Barnfamiljerna lockas till pendlingskommunerna nära storstäderna och de större städerna. Den stora kartan visar att åldersgruppen 30–44 år är den vanligaste inflyttargruppen i flera av landets pendlingskommuner – exempelvis Lomma, Knivsta, Vellinge, Ekerö, Hammarö och Täby. I pendlingskommunerna är bostadspriserna något lägre än i storstaden och pendlingsmöjligheterna goda. Detta attraherar barnfamiljerna som vill ha mer bostad för pengarna och samtidigt vara nära jobben i stan.

Pensionärerna flyttar till attraktiva semesterkommuner

Pensionärer flyttar sällan över en kommungräns. Åldersgruppen 65+ stod för endast sex procent av flyttarna (ca 23 000) mellan 2009 och 2018. Pensionärernas geografiska flyttmönster är inte lika tydligt som barnfamiljernas eller de unga vuxnas. Kartan visar att det finns kommuner i olika delar av Sverige där åldersgruppen 65+ är den vanligaste inflyttargruppen. Pensionärerna tenderar att föredra kommuner med hög boendeattraktivitet eller semesterprägel. I topp finns Norrtälje, Trosa, Borgholm, Vadstena och Ystad.

Platsens erbjudande och livsmiljö spelar roll

Sverige blir på många sätt ett allt rörligare land. Människor och företag är i mindre grad geografiskt knutna till en och samma plats. Detta påverkar människors flyttmönster. Att flytta för arbetets skull har blivit mindre vanligt och det har blivit vanligare att flyttar motiveras av boendemiljö och livskvalitet.¹ Flyttmotiven varierar också mellan åldersgrupperna. Unga vuxna flyttar ofta på grund av studier och barnfamiljerna på grund av arbete. Pensionärerna flyttar i hög utsträckning på grund av sociala relationer och boendemiljö.²

Föränderliga flyttmotiv gör att kommunerna måste ha ett attraktivt helhetserbjudande. Utöver tillgången till arbete bör det finnas en god levnadsmiljö med attraktiva bostäder, service och kultur. Förutsättningarna att erbjuda ett helhetserbjudande varierar dock mellan kommunerna. Det är inte rimligt att förvänta sig att en befolkningsmässigt liten kommun ska kunna erbjuda samma utbud som en större kommun. Däremot är det viktigt att det finns en bra basservice även i mindre städer. Om det inte finns bra skolor, smidiga transporter och trygga miljöer kommer en barnfamilj troligtvis inte välja att flytta till kommunen.

DEM FLYTTAR VAR?

STORA KARTAN VISAR

Vanligaste inflyttargrupp baserat på aggregerat inrikes flyttnetto år 2009-2018.

Datakälla: SCB.
Swecos egna beräkningar

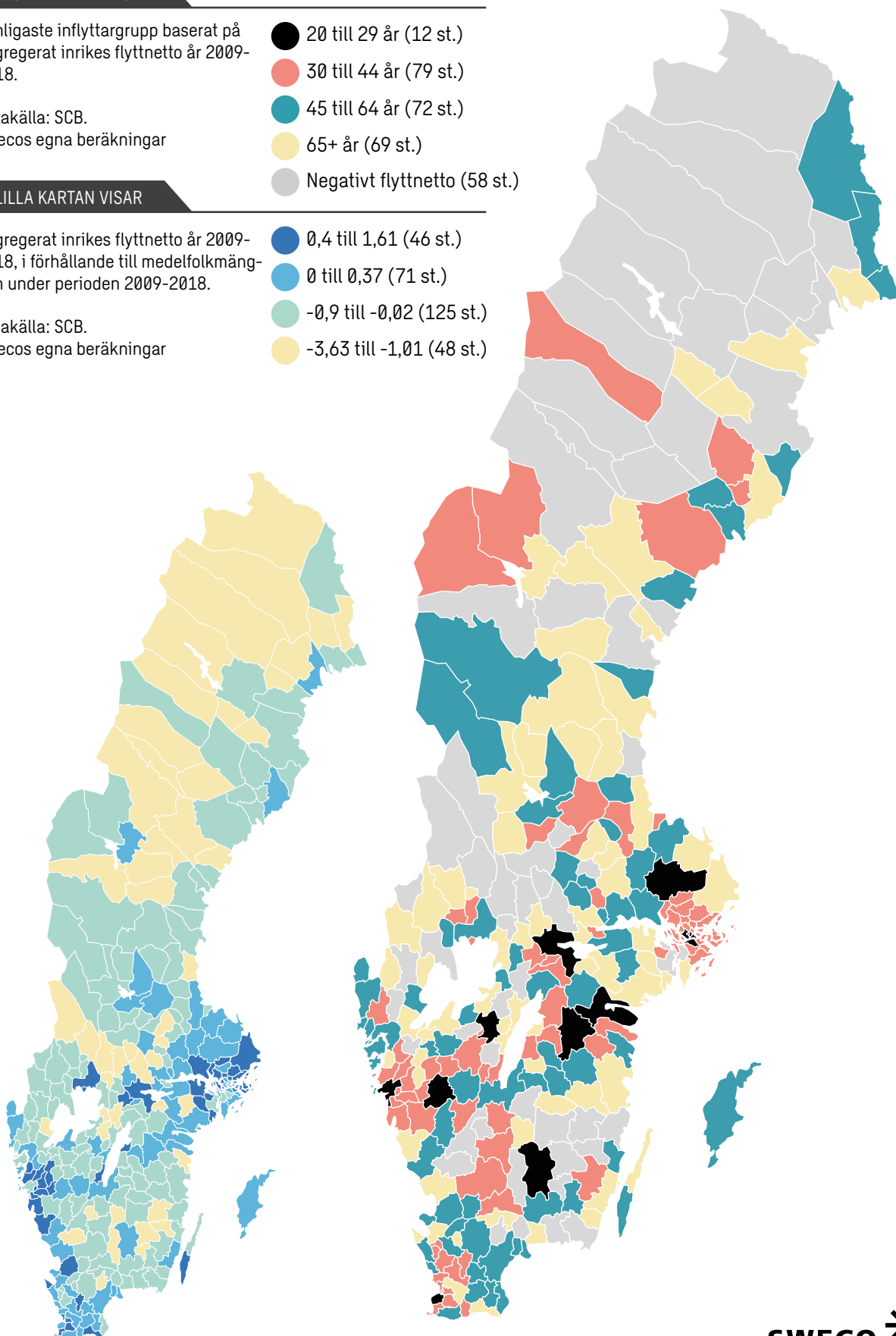
- 20 till 29 år (12 st.)
- 30 till 44 år (79 st.)
- 45 till 64 år (72 st.)
- 65+ år (69 st.)
- Negativt flyttnetto (58 st.)

LILLA KARTAN VISAR

Aggregerat inrikes flyttnetto år 2009-2018, i förhållande till medelfolkmängden under perioden 2009-2018.

Datakälla: SCB.
Swecos egna beräkningar

- 0,4 till 1,61 (46 st.)
- 0 till 0,37 (71 st.)
- -0,9 till -0,02 (125 st.)
- -3,63 till -1,01 (48 st.)

ATTRAKTIV FÖR VEM?

I topplistorna nedan framgår vilka kommuner som har högst flyttnetto för olika åldersgrupper. Det är ovanligt att en kommun finns med på mer än en topplista. Det finns dock några kommuner som har förhållandevis starkt positivt flyttnetto för flera åldersgrupper. Trosa är den enda kommunen som finns med på tre av fyra topplistor. Tio kommuner (Knivsta, Norrtälje, Sotenäs, Borgholm, Rättvik, Simrishamn, Ystad, Vadstena, Varberg och Falkenberg) finns med på två av fyra topplistor. Övriga 57 kommuner som finns med på topplistorna förekommer endast på en av de fyra topplistorna.

UNGA VUXNA (20-29 ÅR)			BARNFAMILJEÅREN (30-44 ÅR)		
1.	Solna	8,8	1.	Lomma	8,7
2.	Sundbyberg	7,9	2.	Knivsta	8,2
3.	Stockholm	4,7	3.	Ekerö	7,3
4.	Malmö	4,0	4.	Vellinge	7,0
5.	Göteborg	3,5	5.	Hammarö	6,7
6.	Örebro	2,0	6.	Härryda	6,4
7.	Uppsala	1,7	7.	Lerum	6,4
8.	Mölnadal	1,4	8.	Staffanstorps	6,1
9.	Knivsta	1,0	9.	Täby	6,0
10.	Karlstad	0,9	10.	Nykvarn	6,0
11.	Umeå	0,8	11.	Kungsbacka	5,8
12.	Upplands-Bro	0,8	12.	Värmdö	5,8
13.	Helsingborg	0,8	13.	Vallentuna	5,5
14.	Järfälla	0,7	14.	Partille	5,5
15.	Skövde	0,6	15.	Vaxholm	5,2
16.	Linköping	0,4	16.	Svedala	5,2
17.	Västerås	0,4	17.	Bollebygd	5,0
18.	Upplands Väsby	0,3	18.	Österåker	4,9
19.	Östersund	0,3	19.	Trosa	4,7
20.	Norrköping	0,3	20.	Ale	4,7

HUR HAR VI RÄKNAT?

Beräkningarna nedan avser tioårsperioden 2009-2018.

Attraktivitet = Flyttnettoandel / Befolkningsandel

Flyttnettoandel =
$$\frac{\text{Kommunernas inrikes flyttnetto (inflyttning - utflyttning)}}{\text{Summa av kommunernas inrikes flyttöverskott}}$$

Befolkningsandel =
$$\frac{\text{Kommunernas medelfolkmängd}}{\text{Rikets medelfolkmängd}}$$

Exempel: Om alla kommuner hade haft lika stor inrikes inflyttning som utflyttning för varje åldersgrupp hade det förväntade flyttnettot varit 0. Om en kommun har värdet 1,0 kan det tolkas som att en kommun har dubbelt så högt förväntat positivt flyttnetto givet kommunens befolkningsstorlek.

MEDELÅLDERN (45-64 ÅR)

1.	Norrtälje	11,0
2.	Sotenäs	10,8
3.	Trosa	10,6
4.	Borgholm	10,1
5.	Båstad	9,9
6.	Tjörn	9,6
7.	Rättvik	8,7
8.	Öckerö	8,4
9.	Simrishamn	8,0
10.	Ystad	7,7
11.	Mörbylånga	7,6
12.	Tanum	7,0
13.	Haparanda	6,8
14.	Vadstena	6,8
15.	Ydre	6,6
16.	Sjöbo	6,3
17.	Tomelilla	6,2
18.	Pajala	6,0
19.	Varberg	5,9
20.	Falkenberg	5,5

PENSIONÄRER (65+ ÅR)

1.	Norrtälje	12,0
2.	Trosa	11,7
3.	Borgholm	11,3
4.	Vadstena	10,3
5.	Ystad	9,2
6.	Munkfors	7,5
7.	Rättvik	7,3
8.	Hjo	6,8
9.	Torsås	6,8
10.	Ängelholm	6,4
11.	Strängnäs	6,3
12.	Simrishamn	6,2
13.	Varberg	6,1
14.	Höganäs	6,1
15.	Orsa	5,9
16.	Alingsås	5,6
17.	Dals-Ed	5,5
18.	Arboga	5,4
19.	Sotenäs	5,2
20.	Falkenberg	5,2

KULTUR OCH FRITIDSUTBUDETS ATTRAKTIONSKRAFT

Att erbjuda ett rikt kulturliv och möjlighet till en meningsfull fritid är en viktig attraktionskraft för flera kommuner. Kommunerna har en viktig roll i att bland annat tillhandahålla anläggningar och lokaler där kultur, rekreation och idrott får ta plats. Till skillnad från annan kommunal verksamhet där kommunerna har ansvar enligt lag är flera av åtagandena inom kultur och fritid på mer frivillig basis. Därför varierar kostnaderna kraftigt mellan kommunerna. Samtidigt blir kultur- och idrottsanläggningar ofta en av kommunernas största investeringar. Allt detta medför svåra beslut och avväganden för en kommun.

Skilda förutsättningar för kultur- och fritidsutbudet mellan kommuner

Befolkningsmässigt stora och täta kommuner har generellt sett bättre möjligheter att till en rimlig kostnad erbjuda ett varierat utbud av aktiviteter och bättre tillgänglighet till anläggningar för att utöva eller ta del av idrott och kultur. För glesbygdskommuner är förutsättningarna sämre. I många kommuner saknas exempelvis en simhall, men invånarna kan trots det ha tillgång till en simhall i en grannkommun på nära avstånd. För andra glesbebyggda kommuner anses dock egen simhall som en nödvändighet då avståndet till grannkommunen är för långt. Det innebär högre kostnader, men inte nödvändigtvis bättre tillgänglighet.

Flera av kommunernas åtaganden inom kultur och fritid är mer frivilliga än lagstadgade kommunala ansvarsområden inom exempelvis skola och omsorg. Kostnaderna varierar därför kraftigt mellan kommunerna för kultur och fritid. Trots kommunernas olika förutsättningar att tillhandahålla ett kultur- och fritidsutbud beaktas inte detta i det kommunala utjämnningssystemet.

Kultur- och fritidsaktiviteter som attraktionskraft

Trots att kommunernas befolkningstäthet och storlek rimligtvis bör påverka kostnaderna för kultur och fritid, syns detta samband inte tydligt i kommunernas faktiska kostnader. Landsbygdskommunen Åsele hade tredje högst nettokostnad per invånare i Sverige mellan 2016 och 2018. Två av länets större kommuner (Umeå och Skellefteå) hade samtidigt högre eller samma kostnader. Det är således inte bara storlek och täthet som spelar roll. Även andra aspekter påverkar kommunernas kostnader för kultur och fritid.

Det är många större städer och mindre städer/tätorter som har höga kostnader per invånare för kultur och fritid - 38 av 50 kommuner i denna kategori hade en högre nettokostnad per invånare än kommungenomsnittet i Sverige. Högst kostnader hade Umeå som utmärker sig med höga nettokostnader för kulturverksamheten. Umeåborna är nöjda med kulturutbud, idrotts- och motionsanläggningar samt tillgången till fritidsaktiviteter.³ Umeå, som 2014 utsågs till Europas kulturhuvudstad, marknadsför sig med "ett attraktivt utbud av kultur och fritid".⁴ Även Skellefteå, som också har höga kostnader, investerar i kultur genom att bygga ett kulturhus vilket kommunen beskriver som "norra Sveriges nya landmärke".⁵ Haparanda marknadsför sitt "kreativa klimat och rika kulturliv".⁶

Investeringsbehoven ökar kraven på samverkan

Höga kostnader för kultur och fritid innebär inte nödvändigtvis att en kommun har bättre kultur- och fritidsliv än andra kommuner. Kostnadsläget kan bero på skillnader i strukturella förutsättningar. I tätbefolkade regioner kan kommuner dra nytta av grannkommunernas attraktiva kulturliv och utbud av anläggningar och aktiviteter. I Umeåregionen har Umeå kommun höga kostnader för kultur och fritid, medan grannkommunerna har lägre kostnader än riksgenomsnittet. Stockholms stad har ett stort utbud av sevärdheter, kultur och fritidsaktiviteter, men låga kostnader per invånare och många invånare per anläggning (fotbollsplaner, idrottshallar etc.). Däremot är kostnaderna per invånare höga i flera av Stockholms pendlingskommuner. Korta avstånd mellan grannkommuner gör att storstadsregionens kommuner kan komplettera varandra vad gäller boendemiljöer och arbetsplatser samt utbud av kultur, idrott och rekreation.

Att investera i anläggningar för kultur och fritid är förknippat med stora kostnader. Närhet till kultur och fritidsaktiviteter är viktigt för att skapa förutsättningar för ett hälsosamt och meningsfullt liv, inte minst för socioekonomiskt sårbara grupper. Kommunerna står inför stora investeringar på grund av den demografiska utvecklingen. Dessutom börjar många befintliga kultur- och sportanläggningar bli slitna, vilket kräver stora renoveringskostnader, eller att det byggs nya anläggningar. Investeringsbehoven kräver mer samarbete mellan kommuner för att de tillsammans ska kunna erbjuda invånare ett brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter.

KULTUR OCH FRITIDSUTBUDETS ATTRAKTIONSKRAFT

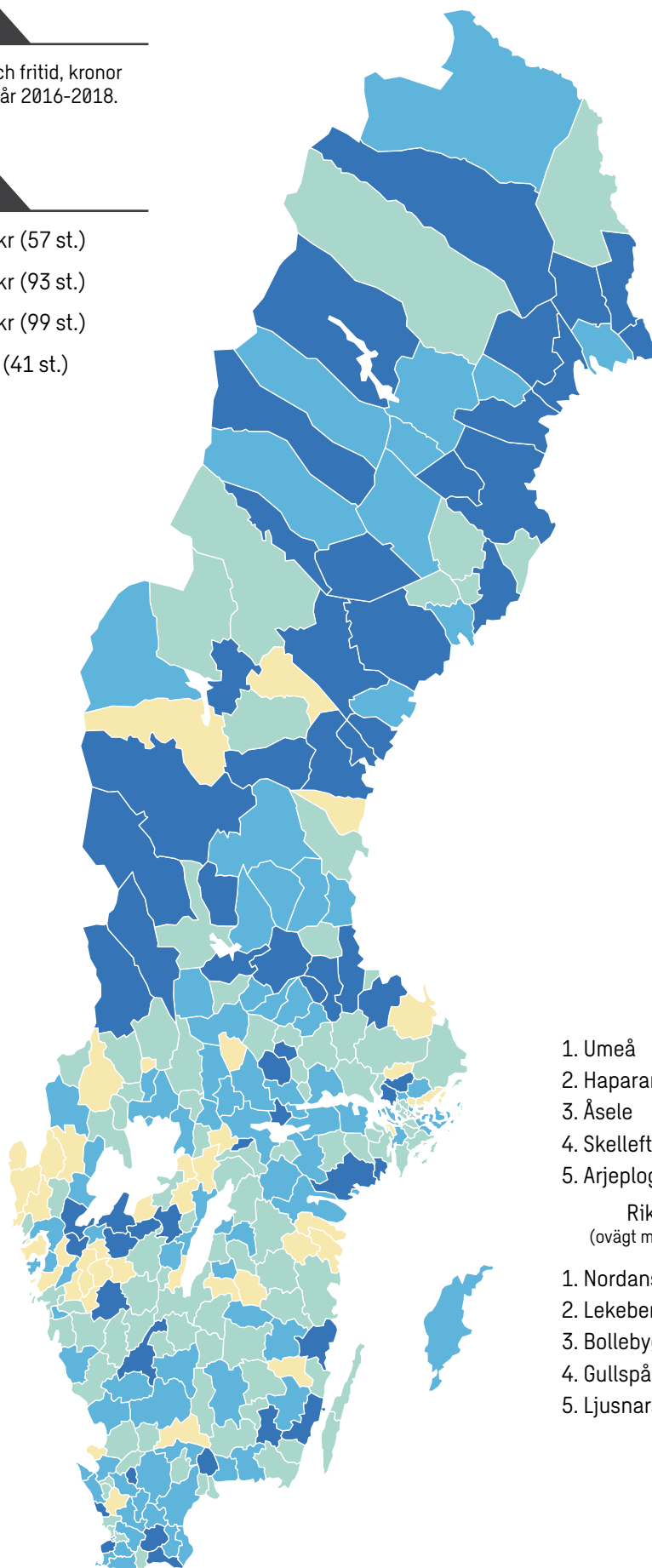
KARTAN VISAR

Nettokostnad för kultur och fritid, kronor per invånare, genomsnitt år 2016-2018.

Datakälla: SCB.

VÄRDEN

- 3 000 kr till 4 638 kr (57 st.)
- 2 500 kr till 2 991 kr (93 st.)
- 2 000 kr till 2 498 kr (99 st.)
- 999 kr till 1 961 kr (41 st.)

1. Umeå	4638 kr
2. Haparanda	4424 kr
3. Åsele	4357 kr
4. Skellefteå	4357 kr
5. Arjeplog	4014 kr

Riket
(ovägt medeltal) 2554 kr

1. Nordanstig	999 kr
2. Lekeberg	1285 kr
3. Bollebygd	1361 kr
4. Gullspång	1406 kr
5. Ljusnarsberg	1532 kr

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

TILLÄNGLIGHET TILL SERVICE

Tillgänglighet till service är viktigt för en kommuns attraktivitet. Tillgängligheten varierar inom kommuner och regioner, men det finns ett starkt samband mellan kommunernas tätortsgrad och befolkningens närhet till service. Dagligvaruhandel och skolor är oftast koncentrerade till större tätorter och närheten till kollektivtrafik är bättre i mer tätbebyggda områden. Kollektivtrafiken spelar en viktig roll för att förbättra tillgängligheten i kommuner där avstånden är långa till exempelvis skola. Tillgång till bredband är idag inte lika beroende av kommunernas storlek och täthet; digitala lösningar och tjänster har därmed stor potential att utjämna skillnader mellan stad och land.

Tillgänglighet till service är ett samlingsmått som rangordnar kommunerna efter hur stor andel av en kommuns befolkning som har (1) kortare väg än två kilometer till dagligvaruhandel, (2) kortare väg än två kilometer till grundskola, (3) en trafikerad hållplats inom 500 meter samt (4) tillgång till bredband med minst 100 Mbit/s. Trafikerad hållplats avser här hållplats med samtliga trafikslag som trafikeras med minst en avgång per timme, vardagar mellan 06:00 och 20:00. Tillgången till dagligvaruhandel och grundskola avser avstånd och säger inget om utbudet eller tillgängligheten för olika trafikslag. Bredbandsmålet och närheten till kollektivtrafik beaktar i större utsträckning kvaliteten på servicen (hastighet och tur-täthet). Liksom för dagligvaruhandeln finns dock variationer i kvalitet och tillgänglighet som det sammantagna måttet inte tar hänsyn till fullt ut.

Som framgår av kartan på nästa sidan är tillgängligheten generellt sett sämre i Norrlands inland och Jämtland och bättre i större städer. Där det finns många människor finns det även service av olika slag. Tillgängligheten till service är bäst i storstäderna, följt av större städer och pendlingskommuner nära storstad. Tillgängligheten är sämre i pendlingskommuner nära större och mindre städer, samt i landsbygdskommuner.

Befolkningsutvecklingen förändrar förutsättningarna för serviceutbudet

Urbaniseringen har gjort att allt fler svenskar bor i tätorter. 1930 bodde ungefär lika många människor i tätorter som utanför tätorterna.⁷ Idag bor nästan nio av tio i en tätort. Sveriges tätortsgrad har varit relativt konstant sedan 1980-talet. De senaste tio åren har tätortsgraden främst ökat i landsbygdskommuner med besöksnäring, mindre städer, större städer och storstädernas pendlingskommuner. Tätortsgraden har också ökat i många landsbygdskommuner, men det beror ofta på att befolkningen utanför tätorterna minskat sedan 1980-talet. Detta medför utmaningar med att skapa tillgänglighet till service i hela kommunen. I Sveriges mer tätbebyggda regioner har befolkningen istället ökat i antal och täthet. I Överkalix har färre än 40 procent en skola eller dagligvarubutik inom två kilometer, och knappt en fjärdedel har en trafikerad hållplats inom 500 meter. I Sundbyberg, Solna och Stockholm är andelen nära hundra procent för samtliga servicemått.

Digitaliseringslösningar viktiga för tillgängligheten

Tillgången till bredband hänger inte lika tydligt samman med befolkningsstorlek och tätortsgrad som övriga tillgänglighetsmått. Detta eftersom bredbandsmålet inte avser invånarnas tillgänglighet till en fysisk plats utan snarare om invånarna har trådbundet bredband i form av fiber eller kabel-TV draget till fastigheten. Gotland har förhållandevis hög tillgänglighet till bredband jämfört med kommunens/regionens täthet och närhet till övriga serviceslag. År 2010 hade 17 procent av gotlänningarna tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s och år 2018 hade andelen ökat till 87 procent. Region Gotland har av flera skäl prioriterat god tillgänglighet. Regionen har bland annat skapat förutsättningar för digitalisering inom stöd- och vårdtjänster, nyföretagande, modernt jordbruk och distansstudier.⁸

Bredbandsnätets utbyggnad är fortfarande en viktig faktor för utvecklingen i både städer och landsbygd. Tekniken utvecklas och kommunerna måste därför beakta det mobila nätets täckning och kvalitet samt tillgången till fast bredband. God digital infrastruktur är en attraktivitetsfaktor för kommunerna då allt mer konsumtion och levnadsvanor kräver snabb och stabil uppkoppling. Fortsatt utveckling av digitala tjänster i kommunerna krävs för att öka tillgängligheten till exempelvis utbildnings- och vårdtjänster. De invånare som använder lösningarna måste få tillräcklig information om tjänsterna för att känna sig trygga med att använda dem. Kommunerna måste garantera så kallad digital inkludering när fler tjänster erbjuds på digitala plattformar. Utbyggd digital infrastruktur är även positivt för kommunernas serviceutbud då många serviceslag kräver bra uppkoppling.

Därutöver måste kommunerna bli bättre på att effektivt samutnyttja lokaler. Att planera för växande och större tätorter är också viktigt för att skapa lokala och regionala noder med god tillgänglighet till service för omkringliggande bebyggelse.

TILLÄNGLIGHET TILL SERVICE

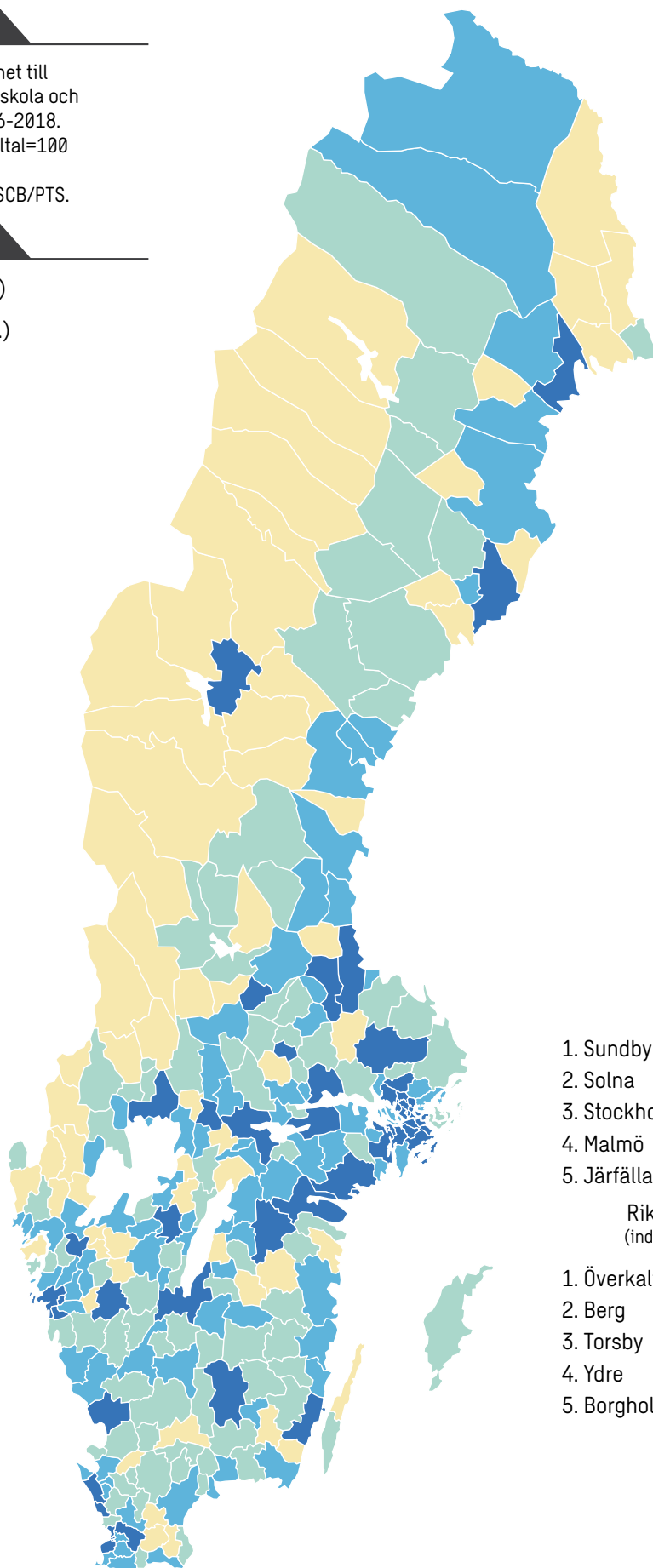
KARTAN VISAR

Genomsnitt av tillgänglighet till kollektivtrafik, bredband, skola och dagligvaruhandel, år 2016-2018. Sverigeindex, ovägt medeltal=100

Datakälla: Tillväxtverket/SCB/PTS.

VÄRDEN

- 120 till 148 (52 st.)
- 100 till 119 (85 st.)
- 86 till 99 (89 st.)
- 52 till 85 (64 st.)

1. Sundbyberg	148
2. Solna	148
3. Stockholm	146
4. Malmö	145
5. Järfälla	142

Riket (index) 100

1. Överkalix	52
2. Berg	59
3. Torsby	61
4. Ydre	64
5. Borgholm	64

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

ATTRAKTIVA FRITIDSHUSKOMMUNER

Fritidsboende är populärt och i många fjäll- och kustkommuner har antalet fritidsboende ökat snabbt de senaste åren. I storstadsregionerna, där fritidshus omvandlats till permanenta bostäder, har många kommuner haft motsatt utveckling. Ett stort bestånd av fritidshus kan både vara en tillgång och en utmaning för kommunerna. Ett högt inflöde av fritidsboende skapar underlag för service och gynnar näringslivet. Men stora säsongsvariationer skapar en ojämn belastning på kommunala och regionala tjänster såsom vattenförsörjning, sophämtning och sjukvård.

Flest fritidshus i fjäll- och kustkommuner

I Sverige, liksom i övriga Norden, är fritidsboende mycket populärt. Beräkningar visar att omkring hälften av befolkningen i Norden har tillgång till ett fritidsboende, antingen via vänner, familj eller eget ägande.⁹ I Sverige ökade antalet fritidshus mellan 1950 och 1970 från 200 000 till 500 000. Efter 1970-talet har ökningen fortsatt, men i långsammare takt. Idag finns drygt 600 000 fritidshus i Sverige.

Kartan på nästa sida visar antalet fritidshus i förhållande till kommunens befolkning, per 1 000 invånare. Fritidshusen är framför allt koncentrerade till attraktiva fjäll- och kustkommuner. I topp finns Härjedalen, Malung-Sälén, Storuman och Åre. Dessa kommuner har en utpräglad vinterturism och flera populära skidorter. Många sommarkommuner (såsom Borgholm, Orust, Båstad och Tanum) har också många fritidshus per invånare. Norrtälje utmärker sig med flest fritidshus per invånare i Stockholms län och har det största antalet fritidshus av alla kommuner i Sverige. Andra kommuner som ligger högt på topplistan över antal fritidshus är Värmdö, Gotland, Härjedalen, Borgholm och Skellefteå.

Fritidsboende gynnar det lokala näringslivet...

Ett stort bestånd av fritidshus kan både vara en tillgång och utmaning för kommunerna. Många fritidsboende skapar underlag för service och gynnar det lokala näringslivet. Besöksnäringen har också en positiv påverkan på sysselsättningen i kommunen eftersom den är personalintensiv och anställer många unga och utrikes födda. Många kommuner med omfattande besöksnäring har låg arbetslöshet.¹⁰ Åre är en kommun där besöksnäringens effekter är särskilt tydliga. Där finns omkring 70 restauranger och caféer¹¹, samt ett flertal specialiserade butiker. Det är få kommuner med en befolkning på 10 000 invånare som kan erbjuda ett så varierat serviceutbud.

...men skapar ojämn belastning på kommunala tjänster

En hög koncentration av fritidsboende under vissa tider på året skapar en ojämn belastning på kommunens service och tjänster. Stuginvånarna är inte skrivna på sitt fritidshus och syns därför inte i den officiella statistiken. På så vis är fritidsboende en "osynlig" befolkning som skapar planeringsutmaningar.

I många kommuner ökar befolkningen kraftigt under vissa månader. I Norrtälje, som har 54 000 folkbokförda invånare, ökar befolkningen under sommaren till 250 000.¹² Variationerna under året skapar stora utmaningar för kommunerna och regionerna att bekosta och tillhandahålla tjänster som exempelvis vattenförsörjning, sophämtning och sjukvård. Eftersom den kommunala inkomstkatten baseras på folkbokföringsadress kan det vara svårt för fritidshuskommunerna att lösa finansieringen av de investeringsbehov som uppkommer till följd av fler fritidshus i kommunen.

Karaktären på fritidshuslandskapet varierar mellan olika geografier

Det krävs kunskap om säsongsvariationer och flöden för att kommuner och regioner ska kunna planera för fritidshusbefolkningen. Därtill är det viktigt att känna till i vilket syfte fritidshuset används och av vem. Forskare vid Umeå universitet har studerat hur fritidshuslandskapen ser ut i kommunerna. Studien bygger på data för Sveriges samtliga fritidshus och deras ägare. Faktorer som studerats är bland annat fastighetsvärden, byggnadernas ålder och avstånden mellan ägarens permanentbostad och fritidshuset.

Studien visar att karaktären på fritidshuslandskapet varierar kraftigt mellan olika geografier. Inlandskommunerna i norra Sverige domineras av omgjorda fritidshus (från permanentboende till fritidshus). Populära semesterkommuner (exempelvis Borgholm) domineras av ändamålsenligt byggda fritidshus vars ägare ofta bor långt bort. I Härjedalen finns både omgjorda och ändamålsenligt byggda fritidshus, och stugägarna bor både nära och långt ifrån. Skillnaderna visar att olika platser kan ha olika typer av fritidshus och att fritidshuslandskapen kan variera även inom kommunerna.¹³ Kommunala beslut och framtida strategier bör därför grunda sig i platsens unika sammansättning. Fritidshusens skilda karaktär kan ge kunskap om flera frågor som påverkar kommunens långsiktiga planering: Var är det mest troligt att fritidshus kommer omvandlas till permanentboende? Var kan fastighetspriserna på fritidshusboende tänkas öka mest? Karaktären på fritidshuslandskapen kan också ge kunskap om hur säsongsflorena ser ut, och var efterfrågan på kommunala tjänster kommer vara som störst.

ATTRAKTIVA FRITIDSHUSKOMMUNER

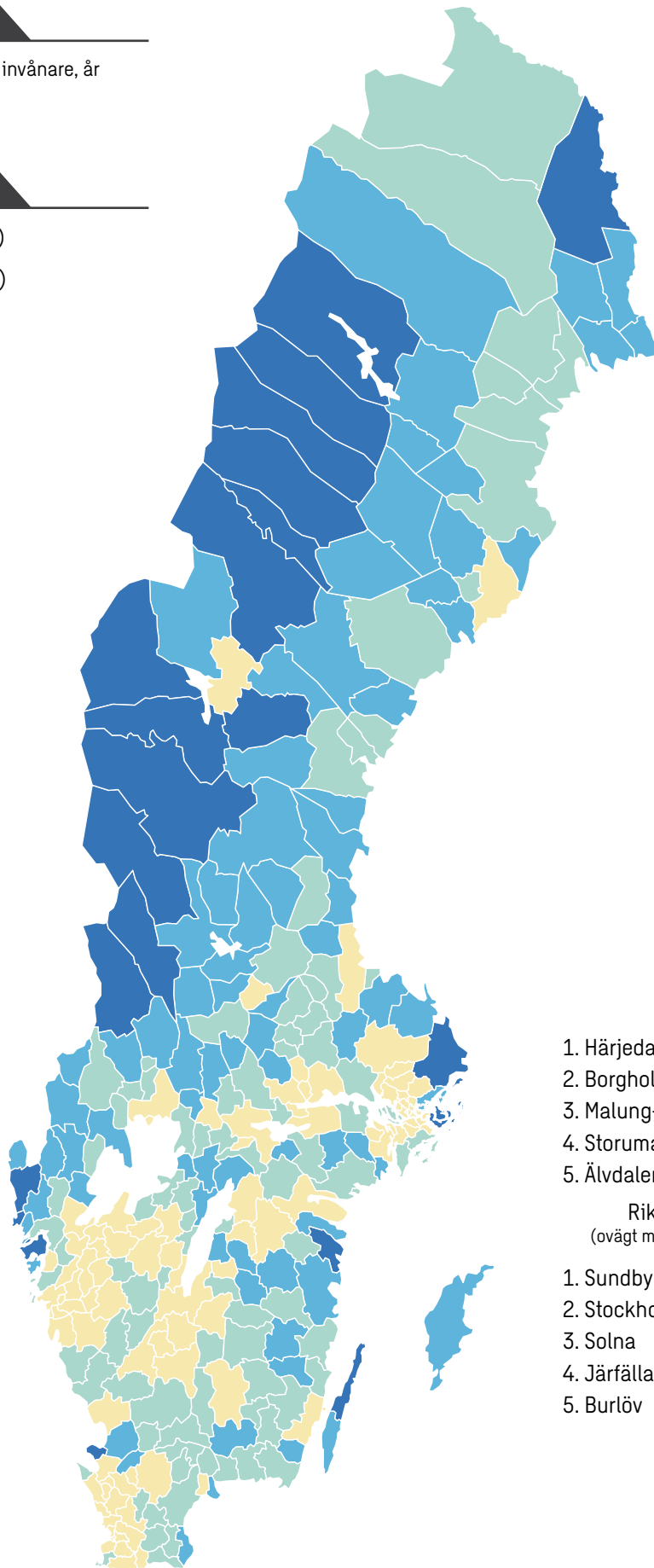
KARTAN VISAR

Antal fritidshus per 1 000 invånare, år 2018.

Datakälla: SCB.

VÄRDEN

- 300 till 867 (22 st.)
- 120 till 288 (79 st.)
- 50 till 115 (94 st.)
- 0 till 49 (95 st.)

1. Härjedalen	867
2. Borgholm	770
3. Malung-Sälen	710
4. Storuman	680
5. Älvdalen	675

Riket
(ovägt medeltal) 121

1. Sundbyberg	0
2. Stockholm	1
3. Solna	1
4. Järfälla	2
5. Burlöv	2

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

EGENFÖRETAGARNA OCH NÄRINGSLEVETS ATTRAKTIVITET

Egenföretagarna är marknadsekonomins fundament. Sambandet mellan egenföretagande och konkurrenskraft är samtidigt komplicerat. Andelen egenföretagare är högst i besöksnäringkommuner och lägst i industrikommuner, storstadskommuner och större städer. Nyföretagandet är högst i storstäder och i besöksnäringkommuner, och lägst i industrikommuner. Kommunerna bör främja företagsklimatet och tillväxtorienterat företagande, och inte försöka uppnå nyckeltal för egenföretagande.

Egenföretagande ökar inte alltid kommunernas skatteintäkter

Kommunerna har två primära intressen i företagande: sysselsättning och skatteintäkter. Företagare tar större risker än löntagare, de måste tro på den lokala marknaden. Hög etableringsfrekvens antyder att många gör det.¹⁴ Höga andelar egenföretagare garanterar dock varken höga skatteintäkter eller sysselsättningstal: tre fjärdedelar av företagen saknar anställda och egenföretagare genererar lägre skatteintäkter än lönearbetare.¹⁵ Många företag har låga intäkter under uppstartsfasen, vart fjärde startup avvecklas inom tre år och många livsstilsföretagare expanderar aldrig verksamheten.¹⁶ Andra företag är inaktiva eller bolagiserade hobbyverksamheter.¹⁷ Vissa blir företagare på grund av svårigheter att få en anställning;¹⁸ dessa företag har lägre produktivitet. Egenföretagandets nyckeltal bör därför kompletteras med platsbaserade analyser av kommunernas näringsliv.

Andelen företagare säger lite om konkurrenskraft

Av de sysselsatta i Sverige 2017 var 8,6 procent företagare.¹⁹ Kartan över andel företagare på nästa sida visar att företagandet är högt i många små städer/tätorter och landsbygdskommuner med liten befolkning och utbildningsnivåer under riksnittet. Majoriteten av toppkommunerna är turistmål där besöksnäringen präglas av säsongsbaserat företagande. Besöksnäringen omfattar branscher där omsättningen övervägande kommer från inköp gjorda av tillfälliga besökare. Merparten av dessa kommuner ligger i fjällen. Här återfinns Malung-Sälén, Rättvik, Härjedalen och Åre; här finns också en småföretagarkultur i de gröna näringarna. Andra kommuner är utpräglade sommarresmål. Österlen representeras av Simrishamn och Tomelilla, Bjärehalvön av Båstad, Västkusten av Tanum och Orust. Gotland och Borgholm når också toppplaceringar.

En andra kategori är gränshandelshandelskommuner. Köpsugna norrmän vallfärdar till gränskommuner som Årjäng, Sunne, Torsby och Mellerud och även här finns en småföretagarkultur i de gröna näringarna. Kronans försvagning mot euron har också gjort Pajala och Övertorneå attraktivare för gränshandlare från Finland.

Kommunerna med lägst andel företagare är svårare att generalisera. Här finns kommuner som Södertälje, Ludvika och Oskarshamn vilka har hög sysselsättning i industrin. Utbildningsnivåerna är lägre och arbetslösheten högre än riksnittet. Andelen företagare är också låg i storstäderna och pendlingskommuner som Partille, Sundbyberg och Stafanstorp. Större städer och universitetsstäder (Norrköping, Karlstad, Örebro, Västerås, Umeå och Karlskrona) har också låga andelar företagare. Dessa kommuner hör till dynamiska arbetsmarknadsregioner.

Nyföretagandet störst i storstäder och besöksnäringkommuner

Den stora kartan över nyföretagande på nästa sida visar att många av de gulfärgade kommunerna med lägst nyföretagande bildar sammanhängande kluster. Dessa täcker hela Blekinge, större delarna av Småland, samt delar av Östergötland, Västergötland, Bergslagen och Gävleborg. Norrbotten och Västerbotten rymmer också flera sådana kommuner. Dessa kommuner förenas av minskande befolkning och låg andel egenföretagare. Näringslivet domineras ofta av enstaka storföretag som SSAB (Oxelösund), Sandvik (Sandviken), ABB (Ludvika) och SAAB Dynamics (Karlskoga). Dessa företag är globalt konkurrenskraftiga och i kommunerna finns industriellt kunnande och väletablerade nätverk av underleverantörer. Låg branschbredd och befolkningsminskning gör dock marknaden svårare för andra företag. Att nyföretagandet i industritunga kommuner hämmas av bruksmentalitet är däremot en generalisering. Studier visar att företagandet varierat över tid och mellan olika brukskommuner.²⁰

De mörkblå kommunerna med högst nyföretagande (fler än 13 per 1 000 inv.) innefattar storstäder, storstadsnära kommuner samt besöksnäringkommuner. Storstadsområdenas höga inflyttning och ruljans i näringslivet gör dem till goda testbäddar för entreprenörskap.²¹ Nyföretagandet är också högst i Stockholm och Malmö, samt i pendlingskommunerna Danderyd, Lidingö, Vaxholm, Nacka, Värmdö, Vellinge, Täby, Ekerö, Österåker och Solna.²² Dessa kommuner har även bland de högsta utbildningsnivåerna, fastighetsvärdena och medelinkomsterna i Sverige. Det är bland högutbildade som nyföretagandet stiger mest under högkonjunktur. Besparingar och bostad med högt fastighetsvärde är en fördel under företagets uppstartsfas då utgifterna är höga och intäkterna låga. De utpräglade besöksnäringkommunerna – Strömstad, Höganäs, Härjedalen, Åre och Jokkmokk – har till skillnad från andra kommuner med högt nyföretagande också en hög andel egenföretagare.

Mycket företagande är inte alltid mer

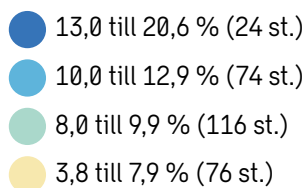
Andelen egenföretagare i Sverige har varit konstant sedan 2009 och är liksom nyföretagandet lågt jämfört med EU27.²³ Andelen egenföretagare säger lite om näringslevets konkurrenskraft. Kommunerna arbetar idag aktivt för att främja egenföretagande. Arbetet bör primärt fokusera på företagsklimatet och etableringar, inte på etableringsfrekvensen eller andelen egenföretagare. Målet bör vara en högre överlevnadsgrad och ett mer tillväxtorienterat företagande.

EGENFÖRETAGARNA OCH NÄRINGSLEVETS ATTRAKTIVITET

STORA KARTAN VISAR

Antal nystartade företag per 1 000
invånare, år 2018.

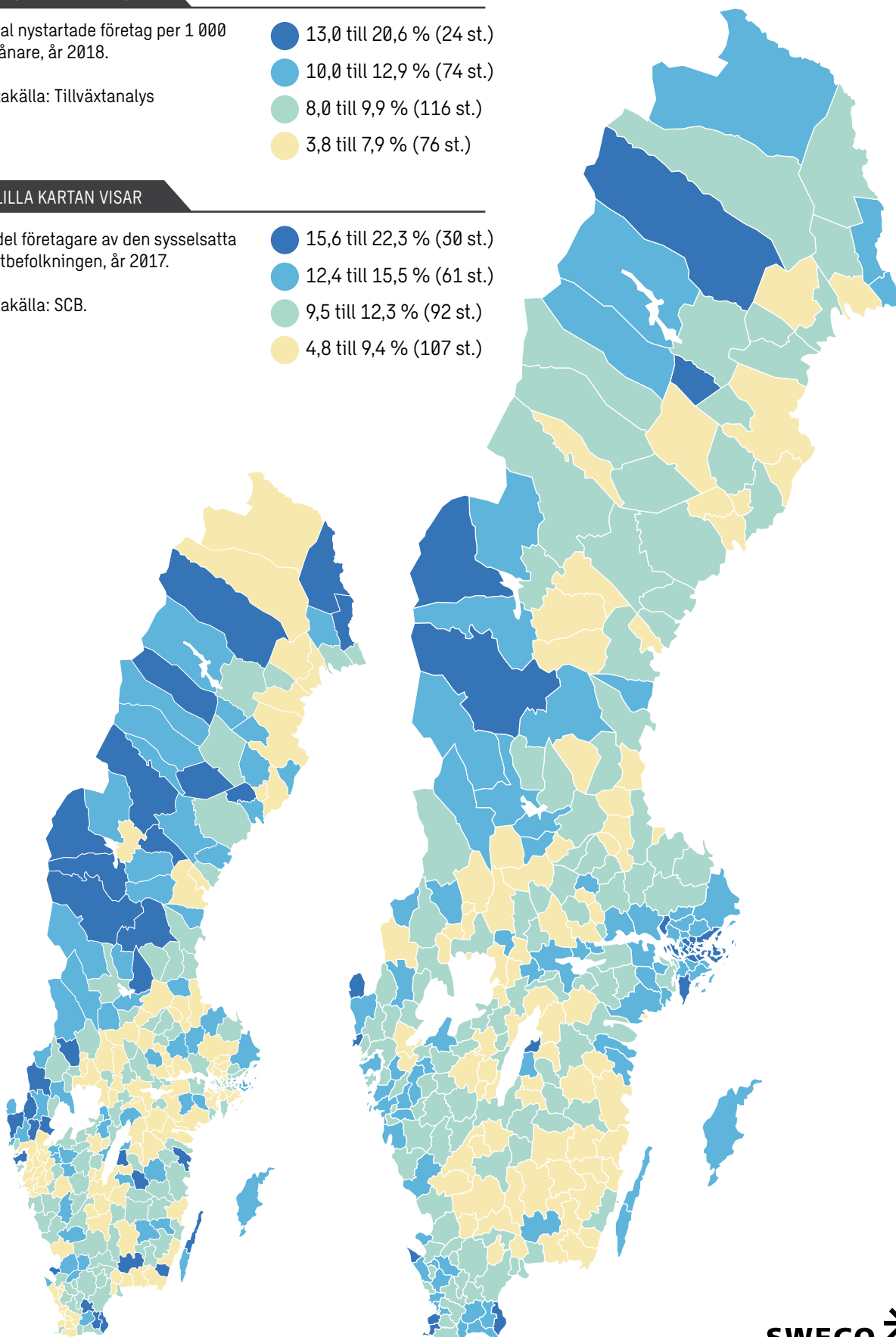
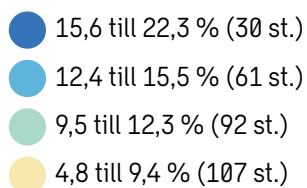
Datakälla: Tillväxtanalys

LILLA KARTAN VISAR

Andel företagare av den sysselsatta
nattbefolkningen, år 2017.

Datakälla: SCB.

VAR ÖKAR LÖNERNA MEST?

Reallöner är ett etablerat mått på levnadsstandard. Sverige har haft god reallöneutveckling de senaste tio åren. Utvecklingen har dock varit bättre i vissa kommuner än i andra. Få gemensamma nämnare förenar kommunerna med högst reallöneökningar: såväl storstadskommuner som landsbygdskommuner återfinns bland dessa. Reallönerna har ökat minst i kommuner med avfolkningsproblematik, låg utbildningsnivå och sämre infrastruktur. Skattebasen i dessa kommuner, som redan ansträngs av hög försörjningsbörda, ökar långsammare än i andra kommuner.

Stigande reallöner viktiga för kommunernas utveckling

Reallöneutveckling avser förändringar i den delen av de sysselsattas köpkraft som baseras på arbetsinkomster. Det som mäts är de sysselsattas löneutveckling justerad för inflation.²⁴ Mellan 2007 och 2017 steg reallönerna i Sverige med 17,2 procent i genomsnittskommunen och tvåsiffrigt i alla kommuner. Tjänstemännens reallöner steg mer än arbetarnas, kvinnornas något mer än männens.²⁵ Senare års reallöneökningar i Sverige bör ses i ljuset av den globala finanskrisen som bröt ut 2007-2008. Medan Sverige klarade sig relativt bra ur krisen var reallönerna i Storbritannien, Italien och Portugal lägre 2017 än tio år tidigare.²⁶

Högre reallöner ger kommunerna större skatteintäkter och bidrar till en ökad lokal konsumtion av varor och tjänster, vilket ökar sysselsättningen. Samtidigt är reallöneutveckling ett komplext mått på lokal utveckling som påverkas av faktorer på regional, nationell och internationell nivå. Några faktorer är arbetsproduktiviteten i ekonomin, konjunkturläget, hur matchningen fungerar på arbetsmarknaden, styrkeförhållandet och samarbetsvilligheten mellan fackföreningar och arbetsgivareorganisationer, institutionell stabilitet samt makroekonomisk politik.

Få gemensamma nämnare för kommunerna med högst reallöneökningar

Kartan nedan visar reallönernas utveckling mellan 2007 och 2017. I de blåfärgade kommunerna har reallönerna ökat mer än genomsnittet. Kategorin rymmer såväl storstäder och storstadsnära kommuner som större städer och kommuner nära stad, liksom många mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner särskilt i Dalarna, Jämtland och Norrbotten. Kommunerna ligger ofta invid de större transportstråken, särskilt längst Västkusten samt Östergötlands och Smålands östkust. Störst var ökningen i Älmhult med 27 procent.

De kommuner som haft störst reallöneökningar (20 till 27 procent) är utspridda över större delen av Sverige, om än överrepresenterade i storstadsregionerna. Många av dessa kommuner finns i Jämtland, Norrbotten, Skåne och Västra Götaland. Dessa kommuner skiljer sig åt i flera avseenden. Intressant nog saknar höga reallöneökningar ett starkt samband med befolkningsutveckling och utbildningsnivåer. Vissa av kommunerna har befolkningsstillväxt och höga utbildningsnivåer, andra en minskande och åldrande befolkning och/eller lägre utbildningsnivå än rikssnittet. Omkring flera av toppkommunerna med minskande befolkning – exempelvis Ljusnarsberg, Gällivare, Töreboda och Orsa – finns det ofta konkurrenskraftiga industrier som får svårare att rekrytera personal. Vården och skolan har ofta också rekryteringsproblem i sådana kommuner.

En tänkbar förklaring är att hög efterfrågan och fallande tillgång på arbetskraft pressar upp lönerna i dessa kommuner, en annan att reallöneökningarna ser större ut än vad de är på grund av de små talens förbannelse.²⁷

Lägst ökningarna i kommuner med avfolkningsproblematik, låg utbildningsnivå och sämre infrastruktur

I de gul- och de grönfärgade kommunerna har reallönerna stigit långsammare än genomsnittet. Dessa är främst mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner i Smålands inland, Sörmland, Blekinge, Värmland, Dalsland, Gävleborg och Västernorrland med låg branschbredd och lång industrihistoria. De lägsta ökningarna, 10 procent, noterades i Emmaboda, Perstorp, Eda och Malå.

I den gul- och grönfärgade kommungruppen där ökningarna var lägst steg reallönerna mellan 10 och 15,9 procent – 20 procent långsammare än riksgenomsnittet och 37 procent långsammare än i den mörkblå kommungruppen där reallöneökningarna är störst. Medelinkomsterna i dessa kommuner är vanligen lägre än riksnittet. Lejonparten av dessa kommuner har länge haft minskande och åldrande befolkning, trots en ofta hög asylinvandring från 2015 och framåt. Befolkningsminskning utesluter inte höga reallöneökningar, men kännetecknar de kommuner som haft lägst reallöneökningar. Det är kommuner med låg utbildningsnivå och relativt hög arbetslöshet belägna avsidet Sveriges stora transportstråk. Särskilt i Jämtland och Norrbottens län är kontrasterna i reallöneökningar stora mellan kommuner med stark besöksnäring, lärosäten, myndigheter och/eller konkurrenskraftiga industrier, jämfört med kommuner utan dessa tillgångar.

Slutsatser om reallöneutveckling

Det faktum att reallönerna stigit i hela landet efter finanskrisen har gjort frågan mindre aktuell i Sverige än i övriga OECD. Att de kommuner som haft högst reallöneökningar finns i hela Sverige nyanserar frågan om lokal attraktivitet och visar att bilden av en svensk industri på nedgång är förlegad. Samtidigt vittnar skillnaderna i ökningstakt om växande klyftor som sammanfaller med andra attraktivitetsindikatorers utveckling under samma tidsperiod; reallönerna ökar svagast i kommuner med avfolkningsproblematik, lägre utbildningsnivåer och sämre infrastruktur. Om skillnaderna i ökningstakt fortsätter kommer de över tid förstärka befintliga löneskillnader mellan kommunerna, vilket också kommer avspeglas i kommunernas skatteunderlag.

VAR ÖKAR LÖNERNA MEST?

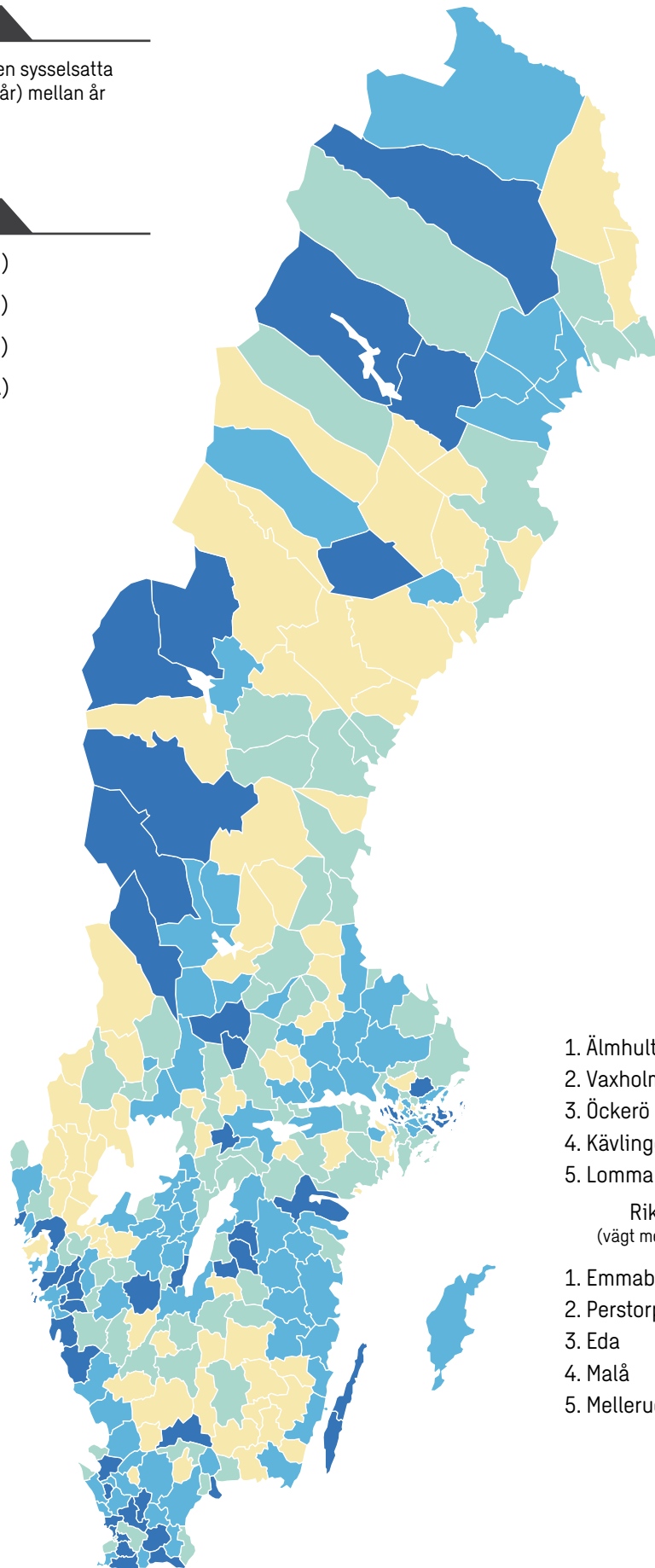
KARTAN VISAR

Real löneutveckling för den sysselsatta
nattbefolkningen (16-64 år) mellan år
2007 - 2017.

Dataälla: SCB.

VÄRDEN

- 20 till 27 % (50 st.)
- 18 till 19 % (87 st.)
- 16 till 17 % (80 st.)
- 10 till 15 % (73 st.)

1. Älmhult	27 %
2. Vaxholm	24 %
3. Öckerö	24 %
4. Kävlinge	23 %
5. Lomma	23 %

Riket
(vägt medeltal) 17 %

1. Emmaboda	10 %
2. Perstorp	10 %
3. Eda	10 %
4. Malå	10 %
5. Mellerud	11 %

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

DEN (O)ATTRAKTIVA ARBETSPENDLINGEN

Att pendla till jobbet är vardag för många svenskar. Pendlingsmönstren i Sverige går huvudsakligen från utpräglade boendekommuner till kommuner med stark arbetsmarknad. Goda pendlingsmöjligheter ger människor tillgång till fler jobb och skapar mer välfungerande regionala arbetsmarknader. Långa pendlingsresor bidrar samtidigt till ökade utsläpp och har visat sig försämra människors livskvalitet och jämställdheten i parrelationer.

En av tre arbetar inte i sin boendekommun

Omkring en av tre förvärvsarbetande i Sverige arbetar i en annan kommun än boendekommunen. Det är en naturlig följd av att företag och bostäder har olika platsbehov och därför tenderar att separeras geografiskt, ibland åtskilda av en kommungräns. Arbetspendling blir då en kompromiss arbetstagaren gör för att kunna kombinera boende och arbete. Arbetspendling framstår också som en god affär för regionerna och kommunerna. Goda pendlingsmöjligheter förbättrar matchningen på den regionala arbetsmarknaden, vilket stärker sysselsättningen och tillväxten i regionen. Goda pendlingsmöjligheter kan också göra kommuner med få arbetstillfällen till attraktiva boendekommuner och därmed stärka deras förutsättningar att öka de kommunala skatteintäkterna. Arbetspendlare tjänar dessutom mer och betalar mer i skatt än förvärvsarbetande som inte pendlar. Allra mest tjänar långstidspendlarna – den grupp av pendlare som har minst 45 minuter restid till arbetet.²⁸

Forskare vid Högskolan i Jönköping har dock noterat att pendlingsbenägenheten minskar när restiden är längre än 45 minuter. Gränsen tycks vara en timmes enkel resväg: nio av tio arbetspendlare uppger att de inte kan tänka sig pendla längre än så.²⁹ Bilköer och överbelamrade bussar lockar ingen, och forskning har visat att långstidspendlare som pendlar med bil eller kollektivtrafik får försämrad hälsa och ökad skilsmässorisk jämfört med icke-pendlare.³⁰ Pendlingen har dessutom negativ miljöpåverkan och det faktum att män arbetspendlar oftare och längre sträckor än kvinnor är inte oproblematiskt ur jämställdhetsperspektiv.

Enkelriktade pendlingsflöden i storstadsregioner och regioner med större städer

Kommuner med hög utpendling tillhör ofta en större regional arbetsmarknad tillsammans med andra kommuner samt en stor eller medelstor stad. Utpendling är särskilt vanlig i storstadnära kommuner där invånarna har storstadens arbetsmarknad inom pendlingsavstånd och boende till lägre kvadratmeterpris. Att det i östra och nordvästra Skåne, liksom i norra Stockholms län (Norrtälje), finns kommuner med avsevärt lägre utpendling tyder på att de två länen inte är fullt integrerade arbetsmarknadsregioner.

Grannkommuner till större städer har också en hög andel utpendlare. Goda kommunikationer ger invånarna tillgång till en större arbetsmarknad av privata, kommunala och statliga arbetsgivare, ofta också ett lärosäte. Exempel på sådana grannkommuner är Forshaga (Karlstad), Timrå (Sundsvall), Lekeberg (Örebro), Habo (Jönköping), Älvkarleby (Gävle) och Söderköping (Norrköping).

Andelen utpendlare från de tre storstadskommunerna och flera av de större städerna är däremot låg. Där jobbar invånarna övervägande i den egna kommunen eftersom det är där de flesta arbetstillfällena finns. I Stockholms län gäller detta även Södertälje, som är en viktig arbetsmarknad för invånare i grannkommunerna.

Specialisering och sårbarhet i glest befolkade lågpendlingskommuner

Andelen utpendlare är relativt låg i mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner, särskilt i geografiskt stora kommuner med gles befolkning. Låg utpendling indikerar att näringslivet är sårbart. Folk som inte kan arbetspendla till andra kommuner blir ofta beroende av ett fåtal arbetsgivare och riskerar att drabbas hårt om företag lägger ned verksamhet på orten.

I mer glesbefolkade kommuner kan låg utpendling också bero på stora avstånd och att lokala företag har hög efterfrågan på arbetskraft. Som konstaterats i rapporten *Pendlare utan gränser?*³¹ har flera av kommunerna med låga utpendlingstal utvecklats gynnsamt under senare år avseende exempelvis reallöner och företagsamhet. Arjeplog, Älmhult och Malung-Sälén är exempel på sådana kommuner. Andra kommuner i Norra Sverige med utvinnande industrier, exempelvis Kiruna och Gällivare, har också haft låg arbetslöshet och höga reallöneökningar trots liten utpendling.

Fortsatt regionförstoring kan ändra attraktionskraften för fler men inte alla kommuner

Pendlingsavstånden och antalet arbetspendlare har vuxit i takt med att infrastrukturen mellan kommunerna förbättrats. Det har resulterat i regionförstoringar som gjort att lokala arbetsmarknader i enskilda kommuner sammanfogas till större, regionala arbetsmarknader. Av de tre storstadsområdena är det västra Skåne som under de senaste tio åren har haft den största ökningen i utpendling.³² En mental och fysisk regionförstoring skedde efter att Region Skåne bildades 1997, Öresundsbron invigdes 2000 och tågkommunikationerna förbättrades inom Skåne samt mellan Skåne och danska Hovedstadsregionen. Detta skapade en ny arbetspendling i Öresundsregionen. Det skånska exemplet är bara ett exempel på att Sveriges arbetsmarknadsregioner (LA-regioner) blir större och färre. Mellan 1987 och 2017 minskade antalet LA-regioner från 120 till 70. Den statliga myndigheten Tillväxtanalys förutspår att det 2025 kommer att finnas 60 LA-regioner. Om de större städerna fortsätter att växa kan pendlingskommuner och kommuner belägna utanför en större lokal arbetsmarknadsregion stärka sin attraktionskraft. Landsbygdskommuner i glest befolkade regioner med svaga pendlingsmöjligheter får däremot även fortsättningsvis förlita sig på sina produktiva specialiseringar.

DEN (O)ATTRAKTIVA ARBETSPENDLINGEN

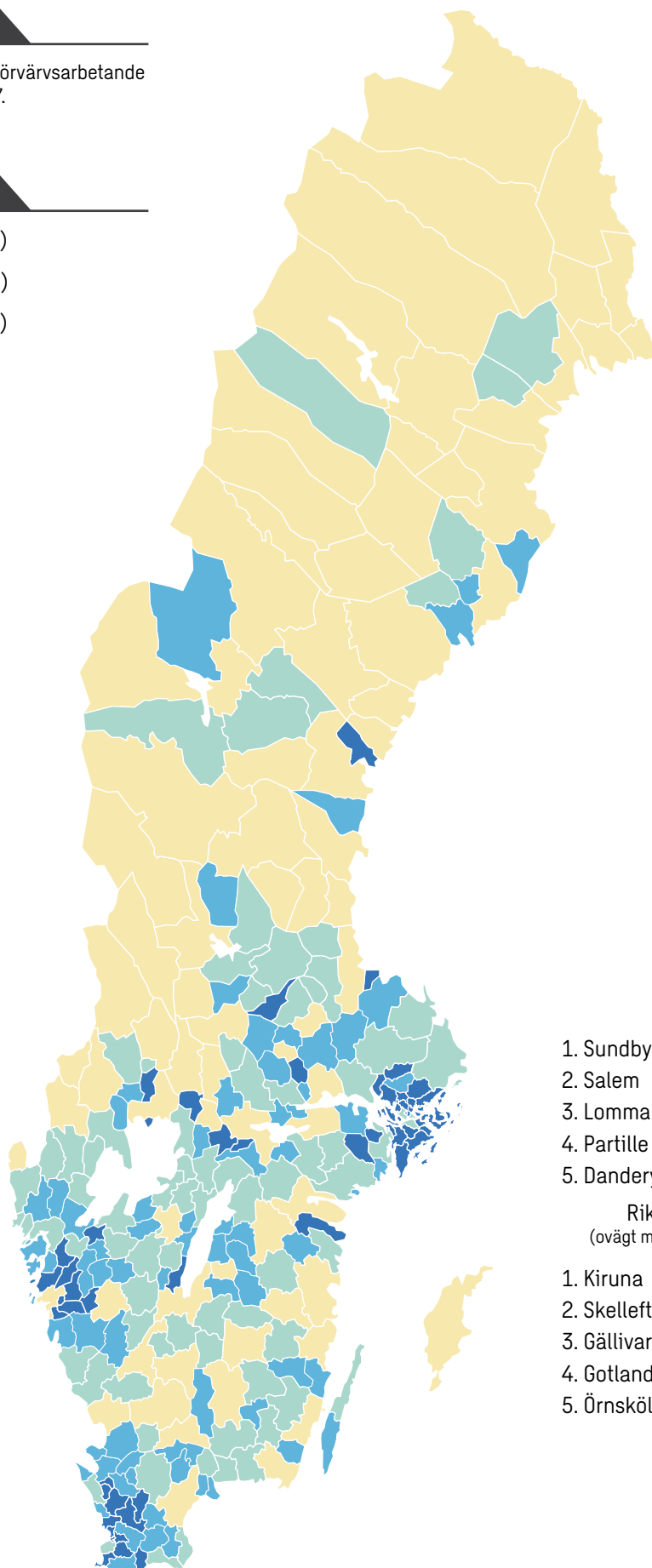
KARTAN VISAR

Andel utpendlare av den förvärvsarbetande
nattbefolkningen, år 2017.

Datakälla: SCB.

VÄRDEN

- 55 till 82 % (60 st.)
- 40 till 54 % (72 st.)
- 23 till 39 % (80 st.)
- 4 till 22 % (78 st.)

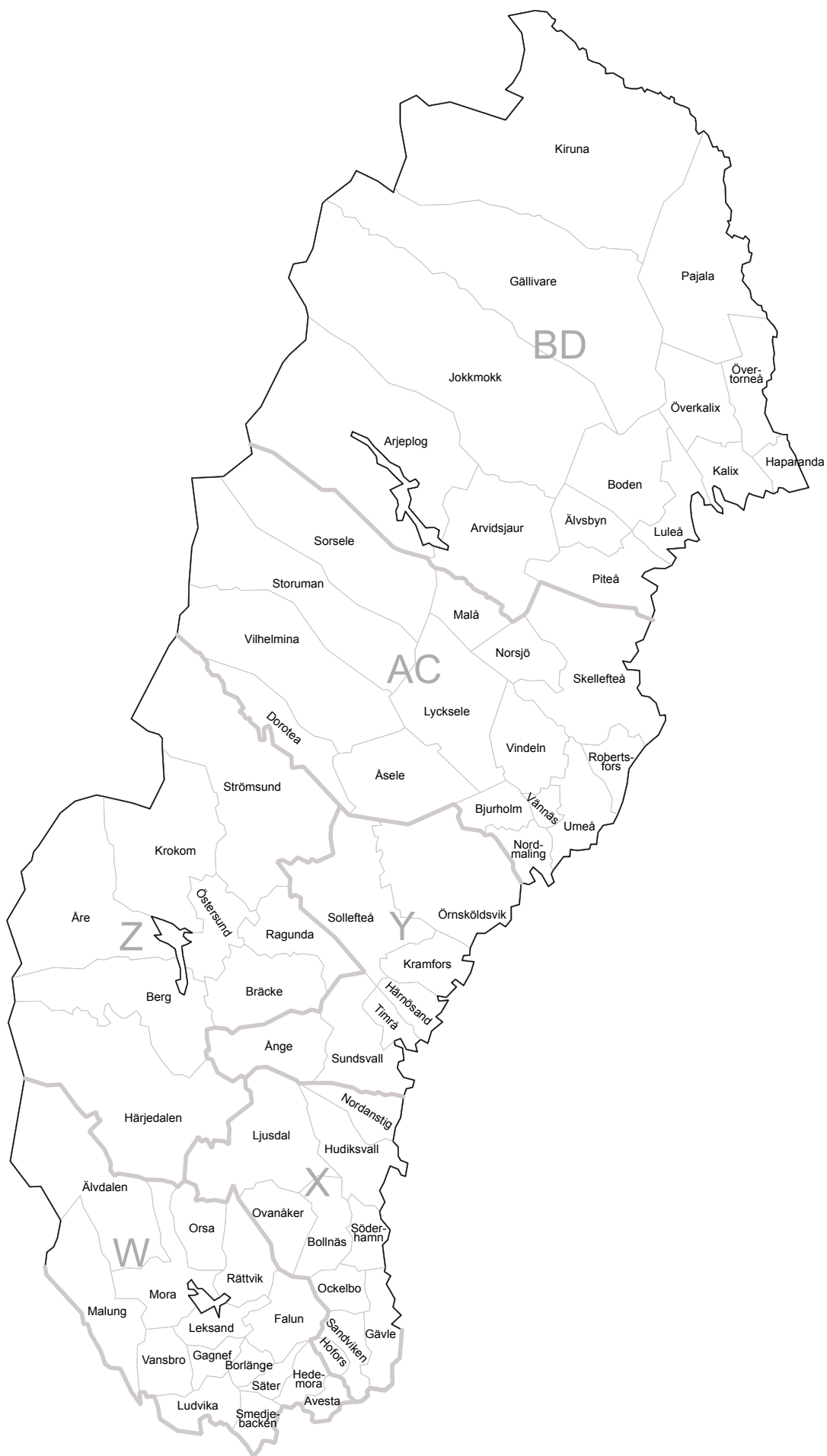
1. Sundbyberg	82 %
2. Salem	80 %
3. Lomma	78 %
4. Partille	77 %
5. Danderyd	76 %

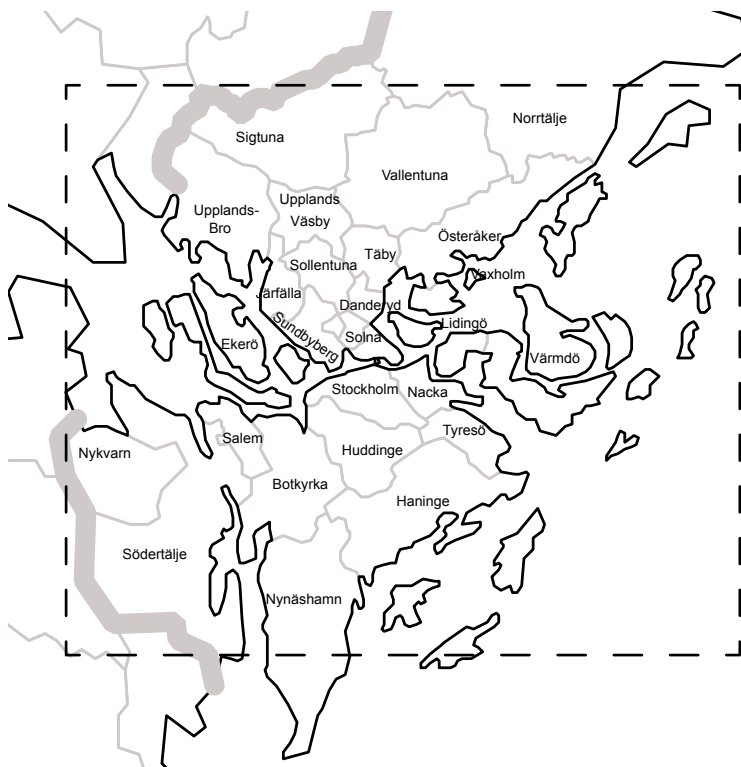
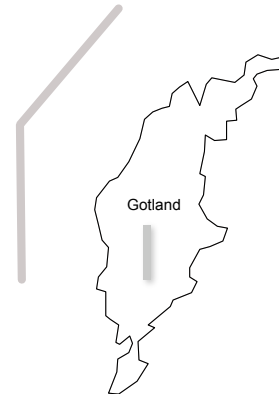
Riket
(ovägt medeltal) 34 %

1. Kiruna	4 %
2. Skellefteå	6 %
3. Gällivare	7 %
4. Gotland	8 %
5. Örnsköldsvik	8 %

FEM I TOPP

FEM I BOTTEN

SKL:s kommungruppsindelning 2017

Storstäder och storstadsnära kommuner

Storstäder

Göteborg

Malmö

Stockholm

Pendlingskommun nära storstad

Ale

Alingsås

Bollebygd

Botkyrka

Burlöv

Danderyd

Ekerö

Haninge

Huddinge

Håbo

Härryda

Järfälla

Kungsbacka

Kungälv

Kävlinge

Lerum

Lidingö

Lilla Edet

Lomma

Mölndal

Nacka

Nynäshamn

Partille

Salem

Sigtuna

Skurup

Sollentuna

Solna

Staffanstorps

Stenungsund

Sundbyberg

Svedala

Trelleborg

Tyresö

Täby

Upplands Väsby

Upplands-Bro

Vallentuna

Vaxholm

Vellinge

Värmdö

Öckerö

Österåker

Större städer och kommuner nära större stad

Större stad

Borlänge

Borås

Eskilstuna

Gävle

Halmstad

Helsingborg

Jönköping

Karlstad

Linköping

Luleå

Lund

Norrköping

Sundsvall

Södertälje

Trollhättan

Umeå

Uppsala

Västerås

Växjö

Örebro

Östersund

Pendlingskommun nära större stad

Alvesta

Aneby

Bjurholm

Bjuv

Eslöv

Forshaga

Färgelanda

Gagnef

Gnesta

Grums

Grästorp

Habo

Hallsberg

Hallstahammar

Hammarö

Heby

Höganäs

Hörby

Höör

Kil

Klippan

Knivsta

Krokom

Kumla

Laholm

Landskrona

Lekeberg

Lessebo

Mark

Mjölby

Mullsjö

Nora

Nordmaling

Nykvärn

Perstorp

Sjöbo

Strängnäs

Surahammar

Svalöv

Svenljunga

Säter

Söderköping

Tierp

Timrå

Trosa

Vänernsberg

Vännäs

Åstorp

Åtvidaberg

Älvkarleby

Ängelholm

Örkelljunga

Lågpendlingskommun nära större stad

Askersund

Berg

Boden

Bräcke

Enköping

Finspång

Flen

Herrljunga

Hofors

Hylte

Kinda

Kristinehamn

Köping

Laxå

Lindesberg

Lysekil

Motala

Munkfors

Nässjö

Ockelbo

Robertsfors

Sala

Sandviken

Säffle

Tingsryd

Tranemo

Tranås

Uddevalle

Ulricehamn

Uppvidinge

Vaggeryd

Valdemarsvik

Vindeln

Älvsbyn

Östhammar

Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

Mindre stad/tätort

Avesta

Falkenberg

Falköping

Falun

Gotland

Hudiksvall

Härnösand

Hässleholm

Kalmar

Karlshamn

Karlskoga

Karlskrona

Katrineholm

Kiruna

Kristianstad	Skara	Sunne
Lidköping	Skinnskatteberg	Söderhamn
Ljungby	Smedjebacken	Torsby
Mariestad	Storfors	Vansbro
Norrtälje	Sävsjö	Vetlanda
Nyköping	Sölvesborg	Vilhelmina
Oskarshamn	Tibro	Vimmerby
Piteå	Tidaholm	Åmål
Skellefteå	Tjörn	Ånge
Skövde	Tomelilla	Årjäng
Varberg	Torsås	Åsele
Värnamo	Töreboda	Överkalix
Västervik	Vadstena	Övertorneå
Ystad	Vara	Landsbygdskommun med besöksnäring
Örnsköldsvik	Vingåker	Arjeplog
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	Vårgårda	Borgholm
Arboga	Ydre	Båstad
Boxholm	Älmhult	Eda
Bromölla	Ödeshög	Härjedalen
Degerfors	Östra Göinge	Leksand
Eksjö	Landsbygdskommun	Malung-Sälen
Emmaboda	Arvidsjaur	Orsa
Essunga	Arvika	Rättvik
Fagersta	Bengtsfors	Sotenäs
Gnosjö	Bollnäs	Storuman
Gullspång	Dals-Ed	Strömstad
Götene	Dorotea	Tanum
Hedemora	Filipstad	Åre
Hjo	Gislaved	Älvdalen
Hultsfred	Gällivare	
Högsby	Hagfors	
Karlsborg	Haparanda	
Kungsör	Hällefors	
Ljusnarsberg	Jokkmokk	
Markaryd	Kalix	
Mellerud	Kramfors	
Munkedal	Ljusdal	
Mönsterås	Ludvika	
Mörbylånga	Lycksele	
Norberg	Malå	
Nordanstig	Mora	
Nybro	Norsjö	
Olofström	Ovanåker	
Orust	Pajala	
Osby	Ragunda	
Oxelösund	Sollefteå	
Ronneby	Sorsele	
Simrishamn	Strömsund	

FÖRKLARING

A. Storstäder och storstadsnära kommuner

- A1. Storstäder - kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten.
- A2. Pendlingskommun nära storstad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun.

B. Större städer och kommuner nära större stad

- B3. Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.
- B4. Pendlingskommun nära större stad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.
- B5. Lågpendlingskommun nära större stad - kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

- C6. Mindre stad/tätort - kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten.
- C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort - kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun.
- C8. Landsbygdskommun - kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent).
- C9. Landsbygdskommun med besöksnäring - landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, dvs antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet.

FOTNOTER

1. SOU 2000:87. Regionalpolitiska utredningens sluttänkande.
2. Niedomysl, Thomas. How migration motives change over migration distance: evidence of variation across socio-economic and demographic groups. *Regional Studies* 45(6) 2011: 843-855.
3. Statistiska Centralbyrån. SCB:s medborgarundersökning. Örebro, 2018.
4. Umeå Kommun. Kultur och fritid (<https://www.umea.se/umeakommun/kulturochfritid.4.bbd-1b101a585d7048000129116.html>) (hämtad: 2019-11-01)
5. Visit Skellefteå. Välkommen till Sara Kulturhus 2021. (<https://visitskelleftea.se/kulturhus>) (hämtad: 2019-11-01)
6. Haparanda stad. Kultur och fritid. (<http://www.haparanda.se/kultur-och-fritid>) (hämtad: 2019-11-01).
7. En tätort avser tätbebyggda områden med minst 200 invånare och där avstånden mellan husen är mindre än 200 meter
8. Region Gotland. Bredbandsstrategi för Gotland 2010-2015. Visby, 2010.
9. Lidmo, Johannes, Ormstrup Vestergård, Louise & Slätmo, Elin et. al. Urban-rural flows due to seasonal tourism and second homes in the Nordics. Stockholm, Nordregio. 2019.
10. Sweco. Sveriges Nya Geografi 2016. Stockholm, 2016.
11. Åre Sweden. Snabbfakta Åre (<https://aresweden.com/snabba-fakta-om-are/>) (hämtad: 2019-11-01).
12. Siffran avser effekten av det totala antalet kommersiella gästnätter och fritidsboende. Se: Nordregio (<https://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/2007/Journal-of-Nordregio-no-3-2007/The-impact-of-recreational-homes/index.html>) (hämtad: 2019-11-01).
13. Back, Andreas & Marjavaara, Roger. Mapping an invisible population: the uneven geography of second-home tourism, *Tourism Geographies*, 19(4) 2017: 595-611.
14. Detta gäller under den generaliserade förutsättningen att nyföretagandet i alla kommuner har samma uppdelning i nödvändighetsbaserat företagande, möjlighetsbaserat företagande och hobbyföretagande och att alla företag startas efter rationella beslut (Homo Economicus)
15. Sanandaji, Nima (2019). Nödvändighetsbaserat företagande.
16. Ekonomifakta, 2018. Företagens överlevnadsgrad
17. 13 procent av företagarna har en anställning vid sidan om. Källa: Sanandaji, Nima, 2019. Nödvändighetsbaserat företagande.
18. Graden av nödvändighetsbaserat företagande i näringslivet är delvis konjunkturbunden. Ju bättre konjunkturläge, desto större öppningar för möjlighetsdrivet företagande och lägre behov av nödvändighetsbaserat företagande
19. Ekonomifakta, 2019. Företagare
20. Bruksmentalitet avser här lokala kulturer av tveksamheter till företagande, som sägs förekomma i vissa mindre städer/tätorter och glesbygdskommuner och vara sprungna ur det stora inflytande som orternas stora industri-företag länge utövade på vardagslivet och det lokala civillsamhället. Se bl.a. Hedfeldt, Mona (2009). Bruksorter som platser för småföretagande
21. Jacobs, Jane (1969). *The Economy of Cities*
22. Göteborg hamnar strax under gränsvärdet till (den mörkblå) kategorin av kommuner med högst etableringsfrekvens
23. Ekonomifakta, 2018; Svenskt Näringsliv 2018.
24. Det som mäts med reallöneutveckling är den reala löneutvecklingen för sysselsatta. De flesta sysselsatta är heltidsanställda löntagare, men inte alla. Sysselsatt är, enligt SCB:s definition, den som under en kontrollvecka utfört arbete under minst en timme antingen som löntagare, egenföretagare eller som deltagare i arbetsmarknadspolitiska program. Reallönerna i en kommun kan därför minska när sysselsättningen ökar, och stiga när andelen (icke-sysselsatta) arbetslösa ökar. Detta kan försämra värdet som indikator på köpkraftens utveckling
25. LO. Lönerapport 2017. Stockholm, 2017.

26. Cribb, Jonathan & Johnson, Paul. Ten years on – have we recovered from the financial crisis? Institute for Fiscal Studies. London, 2018; Blanchflower, David, Costa, Rui & Machin, Stephen. The Return of Falling Real Wages. Centre for Economic Performance. London, 2017; Romei, Valentina. EU workers miss out on gains of economic recovery. Financial Times. 2019-05-07.
27. De små talens förbannelse är en metafor för det faktum att ju mindre statistisk population, desto större genomslag kommer en slumpmässig förändring att få.
28. Sveriges Kommuner och Landsting. Pendlare utan gränser. En studie om pendling och regionförstoring. Stockholm, 2008.
29. Ibid.
30. Ibid.
31. Ibid.
32. Ibid.

